

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2009

Bc. Jan Russe

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Právní odpovědnost a sankce, jejich účel a efektivnost
v současné sociální realitě**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
JUDr. Miroslava Kejdová, CSc.

Vypracoval:
Bc. Jan Russe

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Právní odpovědnost a sankce, jejich účel a efektivnost v současné sociální realitě“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 31. 3. 2009

.....
Bc. Jan Russe

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Miroslavě Kejdové, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Bc. Jan Russe

OBSAH

Úvod	6
1. Transformace české společnosti a kriminalita	9
1.1 Ekonomické, politické a sociální proměny české společnosti v 90. letech	9
1.2 Významné procesy transformace ekonomiky	10
1.3 Politické změny	13
2. Odraz transformačních procesů v charakteristice a intenzitě trestné činnosti	15
2.1 Násilné trestné činy	17
2.2 Mravnostní trestné činy	19
2.3 Majetkové trestné činy	21
2.4 Hospodářské trestné činy	24
2.5 Drogová trestná činnost	27
2.6 Organizovaná trestná činnost	28
3. Trestní právo a účinnost jeho aplikace v současnosti	31
3.1 Novelizace trestního zákona v návaznosti na transformaci společnosti	31
3.2 Trestně právní odpovědnost a její sociálně pedagogický aspekt	33
3.3 Sankce	36
3.4 Tresty současné a budoucí podle nového trestního zákona	37
3.5 Trest odnětí svobody a problém jeho efektivnosti	39

4. Současná česká justice	50
4.1 Problémy v aplikaci českého práva	50
4.2 Trest odnětí svobody a alternativní tresty	55
4.3 Obecně prospěšné práce	56
4.4 Úloha probace a mediace v trestním právu	60
5. Vymezení problému a cíle	64
5.1 Hypotézy	64
5.2 Charakteristika průzkumného (výběrového) souboru	64
5.3 Charakteristika metod	65
6. Interpretace výsledků	67
6.1 Skupina I.	67
6.2 Skupina II. oběti trestných činů	70
6.3 Skupina III. pachatelé	72
7. Závěrečné zhodnocení výsledků průzkumu	75
Závěr	79
Resumé	81
Anotace	82
Seznam použité literatury	84
Seznam použité literatury	84
Seznam příloh:	86

Úvod

Každý z nás je součástí společnosti. Každá společnost nezávisle na své poloze na planetě, rozloze území, politickém zřízení, počtu obyvatel a barvě jejich pleti, má stanovena určitá pravidla, kterými se její občané musí řídit. Každý občan má svá práva a povinnosti. V každé společnosti jsou tato práva a povinnosti nějakým způsobem tvořena, vyhlášena a jejich dodržování je nějakým způsobem kontrolováno a jejich porušování sankcionováno. Nebudu rozebírat, zda jsou tato pravidla v určité části světa spravedlivá, zneužívaná, vymahatelná, ani zkoumat jejich prameny a vývoj.

Jsem občanem České republiky a studentem vysoké školy se sociálním zaměřením. Z tohoto důvodu jsem si vybral téma, které se týká právního systému naší společnosti, neboť tématem mé práce je dotčena každá osoba, žijící na území naší republiky, bez ohledu, zda se jí to líbí nebo ne. Volil jsem i téma, které je aktuální v současné době. Zcela jistě by bylo možno zkoumat historické aspekty vývoje práva, ale toto zkoumání by mohlo být pouze z historických materiálů, které určitě přinášejí mnoho zajímavých poznatků, ale nemohl bych je posuzovat tak, jako posuzuji tento současný stav, ve kterém žiji a který jsem mohl pozorovat nejen jako běžný občan, ale i díky svému předchozímu zaměstnání jako subjekt, který právo aplikoval a viděl jeho klady i nedostatky.

Téma, „Právní odpovědnost a sankce, jejich účel a efektivnost v současné sociální realitě“, které jsem si vybral, dává možnost posuzovat právo z mnoha pohledů. Může to být např. pohled běžného občana, policisty, poškozeného, oběti nebo odsouzeného.

Teoretickou část práce jsem rozdělil do čtyř hlavních kapitol. Abych mohl popsat současné problémy českého práva v dnešní sociální realitě, nemohl jsem opomenout transformační procesy, které v naší republice proběhly od roku 1989 po pádu totalitního režimu. Jedná se o změny zejména ekonomické a politické, které velkou měrou ovlivnily vývoj českého práva. Na změny, které proběhly jako odraz transformačních procesů, reaguji v druhé kapitole. Jedná se

o charakteristiku a intenzitu trestné činnosti. V této části práce pracuji zejména se statistickými údaji shromážděnými v období od roku 1989 až do roku 2006.

Třetí kapitola je věnována problémům účinnosti aplikace trestního práva. Zde jsou odkazy na vývoj trestního práva a tresty, a to zejména trestu odnětí svobody a jeho efektivnosti.

Současná česká justice a její problémy s aplikací trestního práva, porovnáním trestu odnětí svobody a alternativními tresty jako vhodnou náhradou, jsou shrnuty do čtvrté kapitoly teoretické části práce.

Cílem teoretické části práce je ukázat na společenský problém efektivity ukládaných sankcí, které mají mít na jedné straně preventivní účinek, ale na druhé straně představují velkou ekonomickou zátěž pro společnost a nemají požadovanou efektivitu. Dílčím cílem je zamyšlení nad možností uplatňování alternativních trestů, které svojí povahou neničí po fyzické a psychické stránce osobu odsouzeného, nejsou ekonomickou zátěží pro společnost. Naopak by větší využívání těchto sankcí mělo přinášet společnosti užitek nejen ve vykonané práci odsouzených, ale i možnosti zapojení alespoň části nezaměstnaných jako koordinátorů a kontrolorů takových prací, a v neposlední řadě by mělo mít možnost odškodnit oběti trestných činů.

V této části problematiky se otevírají možnosti pro působení sociálních pedagogů. Nejedná se jen o úředníky probační a mediační služby, kteří se budou muset ve zvýšené míře zapojit do procesu práce s odsouzenými k alternativním trestům, ale i terénní pracovníky, kterým se otevírá volný prostor k působení a výchově odsouzených v jiném než vězeňském prostředí. Nové obzory při práci s odsouzenými se otevírají s účinností nového trestního zákona a novým alternativním trestem „domácího vězení“. Zde může být v rámci domácího vězení příležitost pro aktivní působení sociálních pracovníků přímo během výkonu tohoto trestu v přirozeném prostředí odsouzeného a to by mohlo mít vliv na vzrůstající efektivitu ukládaných sankcí.

V praktické části práce jsem metodou řízeného i neřízeného rozhovoru pracoval s průzkumným (výběrovým souborem), který jsem rozdělil na tři části. V první části se jednalo o studenty a osoby žijící

ve větších městech, další soubor této části byl z menších obcí. Druhý soubor byl sestaven z poškozených (obětí) trestných činů a třetí soubor byl sestaven z pravomocně odsouzených pachatelů trestných činů. Cílem empirické části je zhodnocení aplikace práva v České republice, zjištění názoru dotazovaných na efektivitu určitého druhu sankce a výkon této sankce, vhodnost a četnost používání určitého druhu sankce. Dalším úkolem bylo zjistit, zda je obětem trestných činů věnována dostatečná pozornost a jsou-li spokojeni s procesem odškodnění.

V úvodu průzkumné části jsem si stanovil několik hypotéz. Vyhodnocením empirické části jsem stanovené hypotézy potvrdil, nebo vyvrátil.

Teoretická část diplomové práce

1. Transformace české společnosti a kriminalita

1.1 Ekonomické, politické a sociální proměny české společnosti v 90. letech

V této části práce jsou záměrně uváděny změny ve společnosti, které měly a dodnes mají nemalý vliv na všechny sociální sféry společnosti. Jedná se zejména o změny politické, ekonomické a sociální. Na základě těchto změn se mění hodnoty člověka a společnosti a zasahují do každodenního života. Změny mají podstatný vliv na sociálně patologické chování společnosti, spojené s kriminalitou.

Do roku 1989 vládl po několik desetiletí v České republice totalitní režim. Socialistické zřízení přinášelo jak negativa, tak určitá pozitiva. Dnes někteří občané zapomínají na omezování a porušování lidských práv a vzpomínají na sociální jistoty, např. v rezortu zdravotnictví, sociálního zabezpečení, školství, nebo práce.

V roce 1990 začala demokratizace společnosti, která měla za cíl připravit půdu pro konání svobodných demokratických voleb. Dne 23. ledna 1990 byl přijat zákon, který umožnil politickým stranám odvolat ze všech parlamentů a z národních výborů všech stupňů poslance, kteří neskýtali záruku demokratického působení. Tento zákon vyvolal silnou vlnu rezignací poslanců. Koncem ledna byli z Federálního shromáždění odvoláni ti nežádoucí poslanci, kteří ještě nerezignovali. Poslední kooptace do Federálního shromáždění byly provedeny 27. února a v následujících dnech bylo rozhodnuto o zkrácení volebního období a o červnových volbách.

Dne 28. března 1990 oficiálně zanikla Československá socialistická republika a vznikl nový nástupnický stát Česká a Slovenská Federativní Republika, který sdružoval oba dva národy až do roku 1992, kdy došlo k definitivnímu rozdělení obou zemí.

V červnu 1990 proběhly první demokratické volby od roku 1946, které vedly k nekomunistické vládě. Občané se po dlouhé době mohli rozhodovat mezi několika desítkami politických stran. Nejsilnější

stranou bylo Občanské fórum, které sdružovalo několik demokratických proudů. Občanské fórum zvítězilo ve volbách, když získalo 51 % hlasů v Česku, na Slovensku zvítězilo obdobně zaměřená Verejnost' proti násiliu. KSČ ve volbách získala 13 % a již se nedostala do vedoucí pozice. Základní politické změny koncem roku 1989 vyvolaly následnou ekonomickou transformaci a reformu. Jednalo se o přechod od centrálně řízeného hospodářství k tržní ekonomice.

Transformace hospodářství spočívalo

- ve změnách celého právního systému (nová legislativa, nové zákony),
- ve změně vlastnických vztahů (restituce, privatizace),
- ve vytváření nových institucí v tržních podmínkách.

Základní kroky transformace

Začátek transformace lze datovat od 1. 1. 1991 s vyhlášením liberalizace cen (uvolnění cen, odstranění administrativně stanovených cen). Stát si ponechal kontrolu nad některými cenami (elektrina, plyn, nájem).

Změny ve vlastnictví probíhaly v zásadě dvěma způsoby:

- 1) restituce majetku – navrácení majetku původním majitelům, kterým byl majetek zabaven státem po roce 1948
- 2) privatizace (malá a velká) – odstátnění, převod státního majetku do rukou soukromých vlastníků.

Změna vlastnické struktury

Podíl státní sféry v roce 1990 – 80 % v roce 1999 – 12,3 %.

1.2 Významné procesy transformace ekonomiky

Restrukturalizace ekonomiky

Představuje změnu odvětvové struktury hospodářství. Trvale klesá podíl primárního sektoru v zemědělství, těžba nerostných surovin a zvyšuje se podíl terciálního sektoru v oblasti služeb, obchodu, dopravy, peněžnictví, pojišťovnictví. Sekundární sektor (průmyslová

a zpracovatelská odvětví, stavebnictví), podléhá spíše sezónním a restrukturalizačním výkyvům.

Po roce 1990 došlo k omezení zbrojní výroby, těžkého strojírenství a omezení těžby hnědého a černého uhlí. To mělo za následek značnou strukturální nezaměstnanost (zejména severní Čechy, severní Morava). Naše ekonomika se vymanila z původní hospodářské úlohy dané začleněním RVHP (Rady vzájemné hospodářské pomoci). Naše republika měla v RVHP úlohu země s průmyslovou výrobou, a to především v oblasti těžkého průmyslu a zbrojní výroby s vysokou energetickou náročností s potřebou významného dovozu surovin, zejména z SSSR.

Transformace pro nás také představovala významnou změnu v obchodním spojení se světem, nemuseli jsme se jen orientovat na země bývalého východního bloku, ale získávali jsme a dále získáváme obchodní partnery mezi ekonomicky vyspělými zeměmi.

Ekonomika ČR se otevírá světu:

- příliv zahraničního kapitálu do ČR,
- začleňování země do mezinárodní ekonomické integrace.

Příliv zahraničního kapitálu do ČR

Po roce 1989 dochází k významnému přílivu zahraničních investic do naší země, přichází nové technologie, organizace práce, vyšší produktivita práce.

Vznikají podniky se zahraniční majetkovou účastí. Část tohoto kapitálu tvoří přímé a dlouhodobé investice v podobě společných podniků, 100% zahraničních podniků bez české kapitálové účasti. Nemalou část tvoří krátkodobý spekulativní kapitál (peněžní půjčky). V roce 1997 se příliv zahraničního kapitálu v souvislosti s ekonomickou stagnací u nás pozastavil a v roce 1998 byl téměř nulový (nebyt investičního vstupu japonské společnosti Nomura do naší IPB).

Začleňování našeho státu do mezinárodní ekonomické integrace:
Členství ČR v OECD, WTO, CEFTA, MMF a SB.

Zahraničně obchodní bilance – do roku 1993 převažoval náš export nad importem, nebylo to ovšem exportní schopností a úspěšností českých firem, ale přísnou restriktivní devizovou politikou ze strany státu. Stát přísně rozděloval omezené devizové prostředky. Vliv na pasivní obchodní bilanci měly především následující skutečnosti:

- rozdělení Československa na ČR a SR,
- pokles hospodářské výkonnosti v důsledku transformačních kroků,
- odliv obchodních partnerů z bývalého východního bloku (zejména SSSR),
- nutná přeorganizace na nové tarify.

Konvertibilita měny

Od roku 1995 je česká koruna plně konvertibilní (směnitelná). Jde tedy jak o vnitřní, tak i vnější směnitelnost naší měny – novela devizového zákona z roku 1995.

Změna bankovního systému

V roce 1990 se odděluje centrální banka státu od bank podnikatelských, které se živí poskytováním úvěrů a služeb s kapitálem souvisejících. Bankovní sektor zaznamenal nejdříve velký rozvoj malých bank, který se však v roce 1994 zbrzdil a začalo docházet k vyhlásování nucených správ, konkurzů a odebrání licencí. Čtyři největší banky si udržely většinový podíl státu (KB, ČSOB, IPB, ČS) a teprve v roce 1998 byla první z nich privatizována – majoritní podíl v IPB získala jedna z největších japonských institucí Nomura. V roce 1999 byla privatizována ČSOB do rukou belgické KBC. Na jaře 2000 byl prodán majoritní podíl České spořitelny rakouské Erste Bank. V roce 2000 došlo k převzetí IPB ČSOB, která se tak stává největší bankou v ČR.

Sociální reforma

Je založena na 3 pilířích:

- 1) důchodová reforma,
- 2) státní sociální podpora,
- 3) sociální pomoc.

Sociální politika státu, systém sociálního zabezpečení, aktivní a pasivní podpora zaměstnanosti, sociální dávky atd.

1.3 Politické změny

Po revoluci v roce 1989 byl demokraticky zvolen prezident Václav Havel a nejsilnější stanou se stalo Občanské fórum. V nové vládě národní porozumění již KSČ neměla většinu. *„Nová česká diplomacie začala zkoumat možnosti zapojit republiku do Evropského společenství a do jiných evropských organizací. Ještě v roce 1990 se podařilo dohodnout vstup Československa do Rady Evropy a postupně zahájit jednání společně s Maďarskem a Polskem o přidružení k Evropskému společenství, neboť tyto tři státy dokázaly smlouvou s Visegrádu svou připravenost hledat cesty k širší a hlubší spolupráci jako nejlepší přípravu na řádné připojení do ES“¹*

Cesta českých politiků začala směřovat k připojení Československa a později České republiky k Evropskému společenství a později k Evropské unii. Po volbách v roce 1992 se nejsilnější stranou v Česku stala Občanská demokratická strana (ODS) vedená Václavem Klausem a na Slovensku Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) vedená Vladimírem Mečiarem. Oba státníci se zasadili o zničení federace a na základě jejich snahy vznikla 1. 1. 1993 Česká republika a Slovenská republika jako suverénní a samostatné státy.

Česká vláda projevovala daleko větší snahu o začlenění republiky do NATO, než o vstup do Evropské unie. Česká veřejnost se naopak hlásila ke vstupu do Evropské unie. Česká republika prožila v roce 1997 vážnou politickou krizi, po které vláda podala demisi a byla

¹ PELTRÁM, A. a kol. *Evropská integrace a Česká republika*. Praha: Grada, 2009, 27 s. ISBN 978-80-247-2849-0.

ustanovena tzv. „úřednická vláda“ v čele s generálním guvernérem České národní banky Josefem Tošovským. Tato vláda mj. urychlila a zkvalitnila přípravné jednání pro vstup České Republiky do NATO i Evropské unie. I nová vláda věnovala značnou pozornost zahraniční politice. Ve vládním prohlášení se zdůrazňovalo, že *“základním úkolem české zahraniční politiky je obhajoba a prosazování národních zájmů České republiky. Spolu s dobrými a stabilními vztahy k sousedním státům jsou začlenění České republiky do Evropské unie a členství v Severoatlantické alianci hlavními prioritami české zahraniční politiky.”*

Významné politické události v bodech:

- Česká republika byla přijata do Severoatlantické aliance NATO společně s Maďarskem a Polskem dne 12. března 1999,
- Po volbách v roce 2002 nová vláda v čele s Vladimírem Špidlou pokračovala v linii vlády předchozí směrem ke vstupu ČR do EU,
- V červenci 2002 se první Čech, Jan Kavan stal předsedou 57. Valného shromáždění OSN,
- V listopadu 2002 se v Praze konal summit NATO,
- Dnem 1. května 2004 vstoupila Česká republika do Evropské unie,
- V prosinci roku 2007 se Česká republika stala součástí Schengenského prostoru spolu s Estonskem, Lotyšskem, Litvou, Maďarskem, Maltou, Slovenskem a Slovinskem,
- V roce 2009 Česká republika předsedá Evropské unii

2. Odras transformačních procesů v charakteristice a intenzitě trestné činnosti

Po roce 1989 došlo v České republice k mnoha změnám souvisejících s transformací společnosti. V této části nás zajímají změny, které souvisejí s kriminalitou.

Pojem "kriminalita" je velmi špatně definovatelný. Existují dva hlavní způsoby, jak ho definovat:

- Legální definice - vychází z trestního práva - Kriminalita je souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období. Je zde ještě pojem delikvence, který zahrnuje i činy, které nejsou jinak trestné, např. činy spáchané osobami mladšími 15 let, patří sem trestné činy a přestupky. Dalším pojmem je protispolečenská činnost, což je nejširší pojem, který zahrnuje kriminalitu, delikvenci a negativní společenské jevy.
- Sociologická definice - je širší. Může zahrnovat i jevy, které jsou pro společnost velmi škodlivé, ale jejichž skutková podstata není uvedena ve zvláštní části trestního zákona.²

*Prostřednictvím statistických údajů o kriminalitě ovšem získáváme informace pouze o **kriminalitě zjevné (registrované)**, tj. té, která vyšla najevo, a byla proto evidována v oficiálních statistikách. Jde tedy o větší či menší část **kriminality skutečné**. O další části spáchané trestné činnosti se orgány činné v trestním řízení nedozví, a proto nemůže být registrována v oficiálních statistikách. Jde o **skrytou (latentní) kriminalitu**.³*

Od roku 1990 hovoříme o rapidním nárůstu kriminality. Tento stav je způsoben mnoha faktory související se změnou politického zřízení a nastávající transformací společnosti:

- Všeobecná amnestie vyhlášená prezidentem republiky dne 1.1.1990
- Otevření hranic Československa a České republiky

² Kriminologie – otevřená encyklopedie

³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008, 47 s. ISBN 978-80-7357-376-8.

- Velmi časté, nepružné změny zákonů
- Nedokonalé a zmatečné zákony
- Nová trestná činnost, na kterou společnost není připravena a není upravena zákonem
- Příliv cizinců, zejména ze zemí bývalého východního bloku a později bývalé Jugoslávie
- Privatizace
- Nástup vlivu masmédií
- Rychle rostoucí podnikatelská činnost
- Destabilizace policejního sboru a armády
- Destabilizace justice.

Charakteristika a intenzita trestné činnosti

Rozdělení trestné činnosti pro účely diplomové práce není totožné s trestním zákonem. Není záměrem rozebrat dopodrobna nárůst kriminality, ale ukázat na některé skupiny trestných činů. Zvýrazněné druhy jsou obecně rozebrány v následující části práce. Tato práce byla připravována v průběhu roku 2008 a veškeré statistiky dostupné v tomto roce byly většinou zpracované do roku 2006. Statistiky za rok 2007 a 2008 nebyly ještě zpracovány ve statistických ročenkách. Myslím, že pro účely práce postačí uváděné zhodnocení.

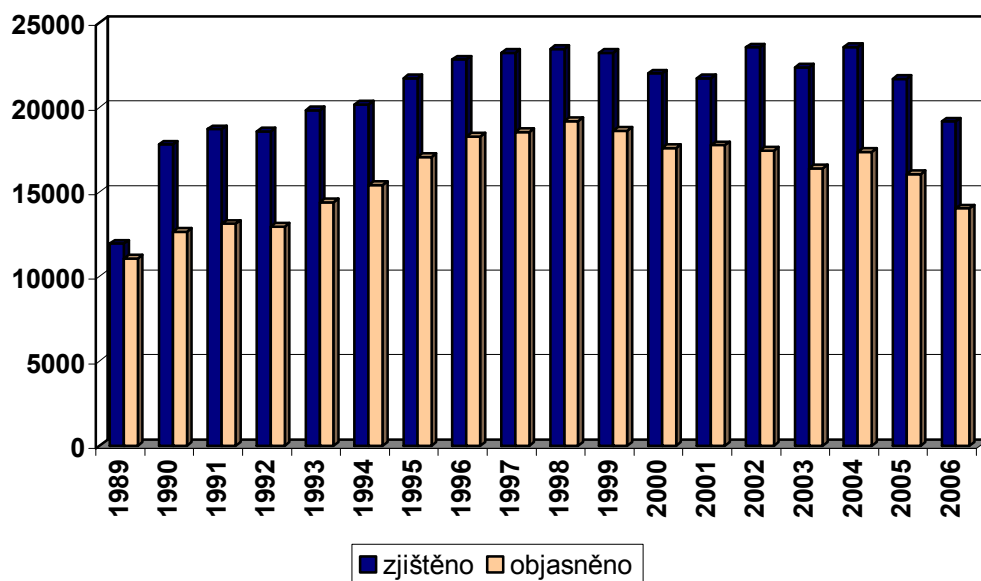
- **Násilné trestné činy**
- **Mravnostní trestné činy**
- **Majetkové trestné činy**
- **Hospodářské trestné činy**
- Korupce
- **Organizovaná trestná činnost**
- **Drogová trestná činnost**
- Kriminalita mládeže
- Terorismus

2.1 Násilné trestné činy

Tato trestná činnost je spojována s agresivitou, v souvislosti s psychickým a zejména fyzickým útokem a použitím úmyslného fyzického násilí. V trestním zákoně je nalezneme zejména v hlavě sedmé zvláštní části trestního zákona mezi trestnými činy proti životu a zdraví. Tento druh trestné činnosti má zastoupení i v dalších hlavách trestního zákona. Od roku 1989 do roku 1998 má násilná trestná činnost neustále stoupající tendenci. Od roku 1998 do roku 2004 je nárůst a pokles minimální (graf 1.). Tato trestná činnost se vyznačuje narůstající brutalitou a následky.

Graf č.1 – Zjištěná násilná trestná činnost

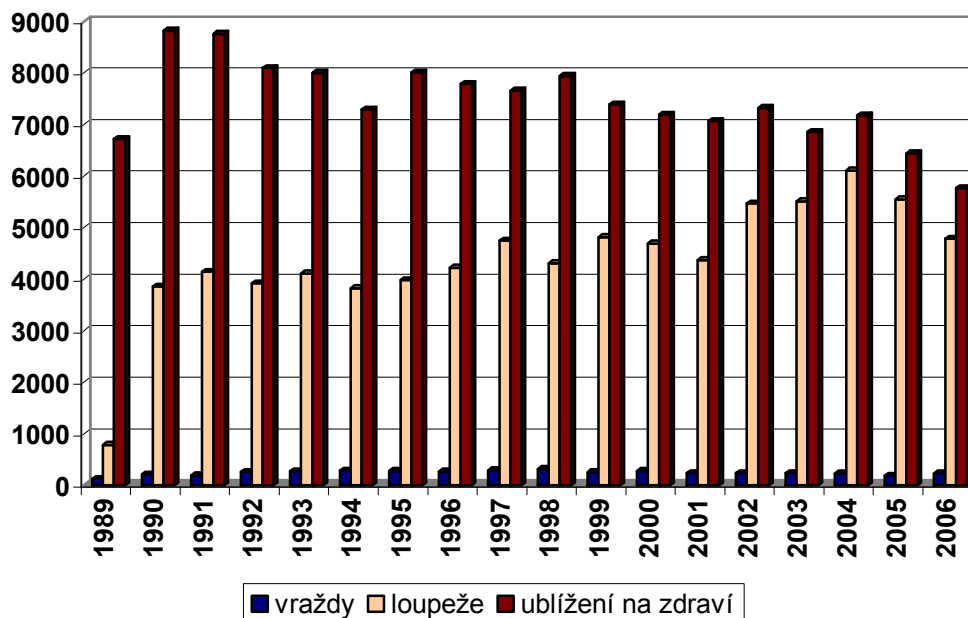
Zdroj – policejní statistiky

U násilné trestné činnosti nejvyšší růst zaznamenal trestný čin loupeže a ublížení na zdraví. (graf 2).

Graf č.2 – Násilná trestná činnost

Zdroj – policejní statistiky

U násilné trestné činnosti došlo k výrazným změnám u pachatelů i obětí, které jsou velmi často zastoupeny cizinci. U trestného činu vraždy do roku 1989 dominovaly vraždy v afektu nebo v opilosti. Po tomto roce je zaznamenán nárůst vražd s následující motivací:

- Odstranění věřitelů, společníků, konkurentů
- Msta za újmu při podnikání
- Zakrytí stop a nelegálních praktik
- Zabránit odhalení jiného trestného činu
- Zastrášení dlužníků a konkurentů

Uvedené typy násilné trestné činnosti jsou uváděny záměrně, neboť tyto druhy jsou nejčastěji vnímané širokou veřejností a jsou patřičně medializovány. Policejní útvar, vyšetřující násilnou trestnou činnost, je často nazýván elitním, úspěch při odhalování násilné trestné činnosti je většinou veřejností velmi kladně hodnocen a od toho se odvíjí i mediální hodnocení policie.

2.2 Mravnostní trestné činy

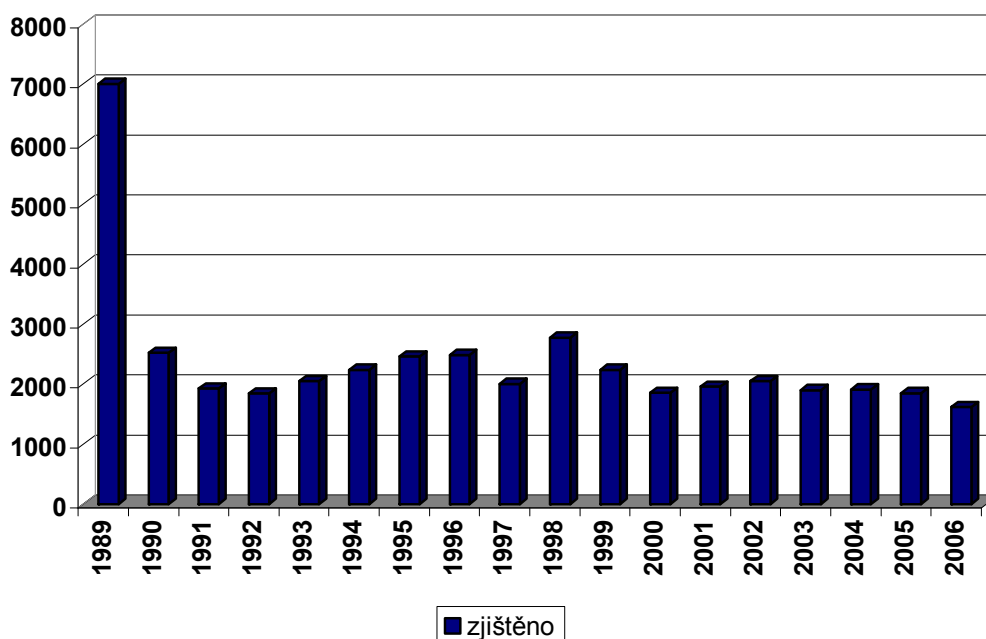
Jedná se o trestné činy spojené s lidskou sexualitou. Lze je rozdělit na dvě skupiny:

- Trestné činy, u kterých je pohlavní styk prováděn formou, kterou společnost netoleruje (pohlavní zneužívání, soulož mezi příbuznými, znásilnění)
- Trestné činy spojené s prostitucí (kuplířství, ohrožování pohlavní nemocí)

Mravnostní trestné činy nejsou většinou ovlivněné sociálními změnami. Je zajímavé, že mravnostní trestné činy statisticky neprokázaly vzestupnou tendenci po roce 1989 jako ostatní trestná činnost, ale byl zaznamenán naopak obrovský propad (graf 3). Tento zavádějící jev byl způsoben tím, že prostituce byla před rokem 1989 stíhána a statisticky vykazována jako trestný čin příživnictví, který zahrnoval i činy, které neměly s mravnostní kriminalitou nic společného.

Graf č.3 – Mravnostní trestné činy

Zdroj – policejní statistiky

I když statistika ukazuje opak, zaznamenala mravnostní kriminalita po roce 1989 vzestup, zejména trestné činy související s prostitucí. Jednalo se převážně o regiony s vysokou nezaměstnaností. Touto trestnou činností se vyznačovala Praha a pohraniční regiony. Statistiky vykazují poměrně vysokou objasňenost u odhalování této trestné činnosti (82,4%). Tento údaj je velmi zkreslující, neboť trestná činnost související s prostitucí je latentní a statistiky zaznamenávají pouze registrované případy. Česká republika se po roce 1989 stala po otevření hranic vyhledávanou destinací pro tzv. sexuální turistiku, hlavně pro německé „turisty“. Do prostituce začíná velmi rychle prorůstat organizovaný zločin a nabaluje na sebe další trestnou činnost drogovou, hospodářskou a násilnou. České noční kluby se stávají cílovou stanicí pro ženy z bývalého východního bloku, Balkánu i Asie.

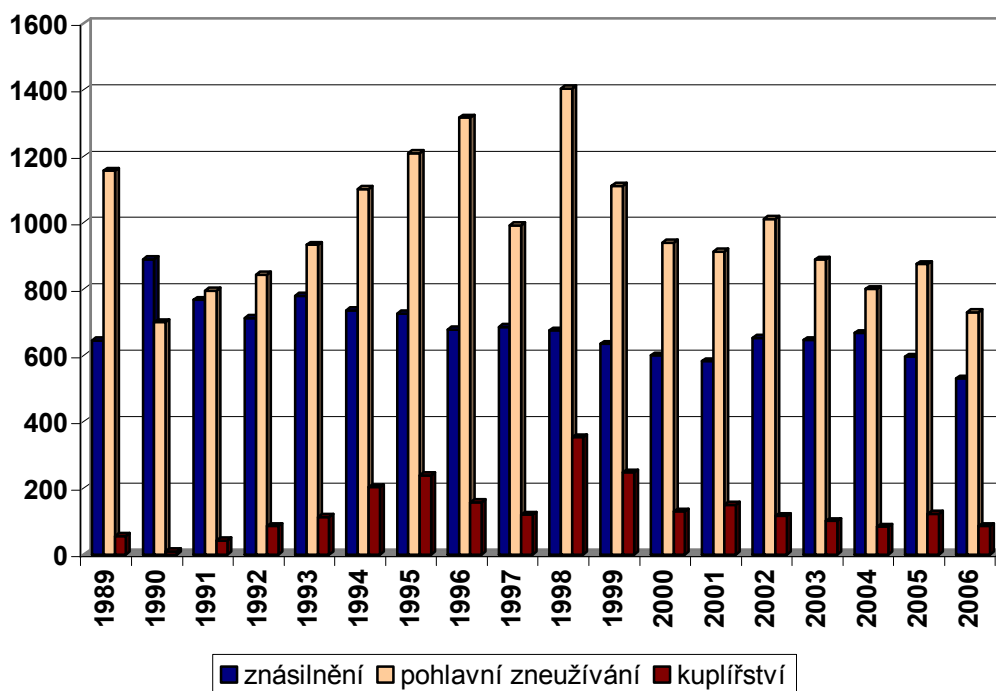
V souvislosti s mravnostní a drogovou kriminalitou se značně snížil věk poškozených. I zde se jedná o kriminalitu latentní, velmi těžko odhalitelnou. Mladí uživatelé drog si prostitucí vydělávají na drogy. Prostituce již přestala být doménou ženského pohlaví.

Díky médiím, kde jsou představovány různé neziskové organizace, krizová a poradenská centra se zvyšuje počet odhalených pachatelů domácího násilí mravnostního charakteru. Další velkou roli zastává i resort zdravotnictví, který napomáhá odhalovat zejména pohlavní zneužívání dětí. S osvětou veřejnosti se zvyšují počty případů, kdy rodinní příslušníci nebo samotné oběti jsou schopné své zneužívání ohlásit. Při vyšetřování této trestné činnosti je nezbytně nutné dodržovat metodiku, aby nedocházelo k opakovaným psychickým traumatům obětí. Někdy jsou oznámení o této trestné činnosti zneužívány k řešení životních či rodinných krizí a ke mstě.

V grafu č.4 jsou uvedeny některé vybrané mravnostní trestné činy.

Graf č.4 – Mravnostní trestná činnost

Zdroj – policejní statistiky

2.3 Majetkové trestné činy

Nejčastější formou majetkové trestné činnosti jsou krádeže a podvody. Majetková kriminalita je zaměřená proti majetku jiného a představuje převážnou část celkové kriminality. Po roce 1989 musela zákonitě proběhnout úprava zákona, byla z něj odstraněna ochrana majetku v socialistickém vlastnictví a nastolena ochrana všech druhů a forem vlastnictví. Majetková trestná činnost může být rozdělena do tří skupin:

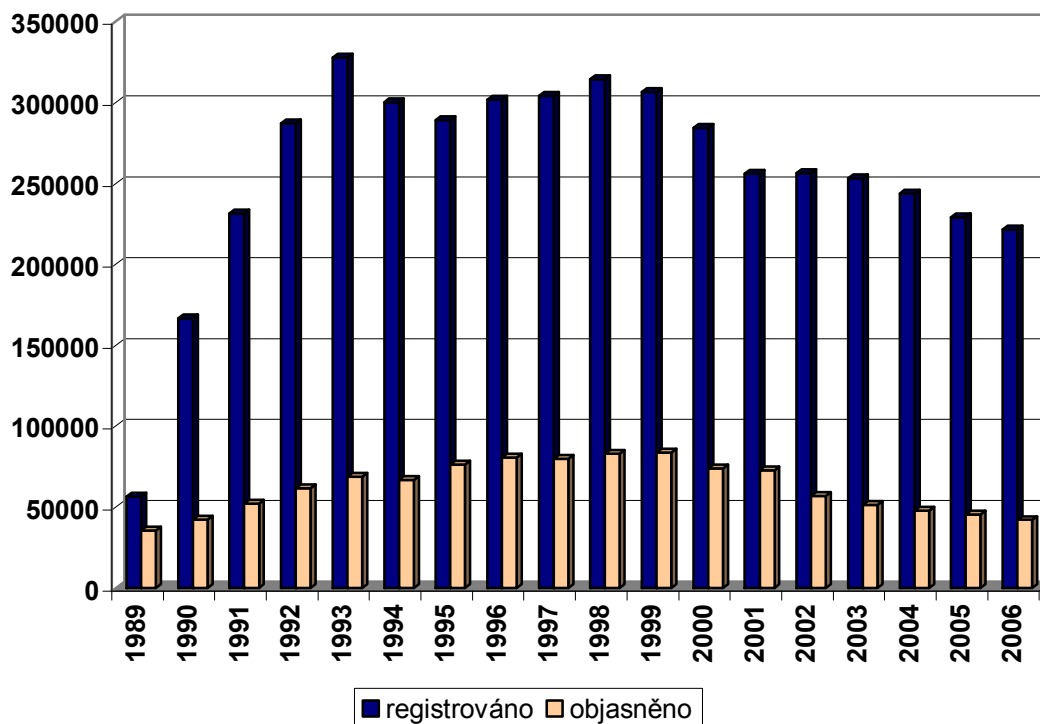
- Trestné činy směřující k obohacení pachatele
- Trestné činy poškozovací
- Podílnictví.

Před rokem 1989 činila majetková trestná činnost asi polovinu veškeré trestné činnosti, v roce 1990 zaznamenala strmý nárůst a činila $\frac{3}{4}$ veškeré trestné činnosti a kulminace v r. 1993 dosáhla maxima při 82% z celkového počtu trestné činnosti.

V trestním zákonu bylo změněno mnoho skutkových podstat trestných činů a několikrát se měnila výše škody určující hranici trestného činu a přestupku. Na výši majetkové trestné činnosti se výrazně promítla prostá krádež, krádež vloupáním a krádeže motorových vozidel. Na této trestné činnosti se podílel značnou měrou organizovaný zločin cizojazyčných pachatelů z Balkánu a bývalého SSSR. Pachatelé se specializovali na krádeže motorových vozidel a krádeže vloupáním. Krádeže narostly dále jako tzv. opatřovací kriminalita k drogové trestné činnosti. Stav nejlépe vystihuje graf č. 5.

Graf č.5 – Majetková trestná činnost

Zdroj – policejní statistiky

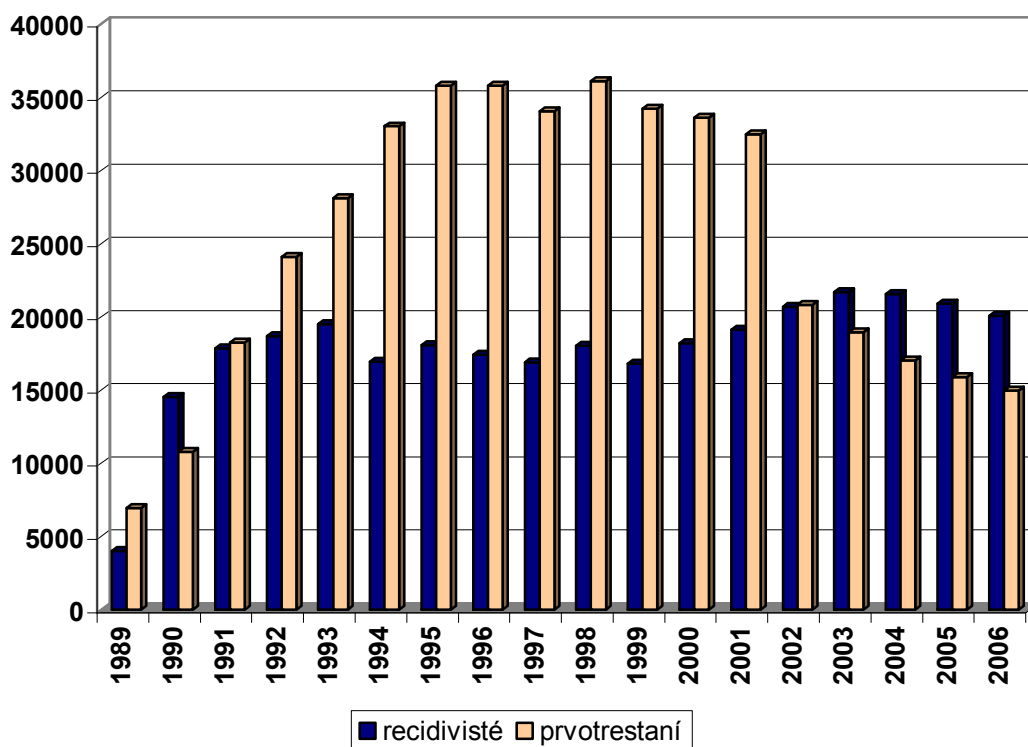

Majetková trestná činnost kvůli svému podílu na nápadu trestné činnosti nejvíce zaměstnává orgány činné v trestním řízení. Z vlastní zkušenosti vím, jak je obtížné tuto trestnou činnost objasňovat. Musím uvést, že objasňování majetkové trestné činnosti bylo zejména v roce 1994 až 1998 pouze tzv. výběrovou činností. Z obrovského množství těchto trestných činů, byly vybírány zájmové oblasti (např. kapesní

krádeže), které v určité oblasti statisticky působily, že jim není věnována dostatečná pozornost. Ostatní majetková trestná činnost byla v určitém čase a regionu opomíjena.

Graf č.6 – Recidivisté a prvotrestaní

Zdroj – policejní statistiky

Úvahy o tom, co zapříčinilo v devadesátých letech výkyv podílu dříve netrestaných na majetkové kriminalitě, mohou být různé. Obecně je možno argumentovat tím, že společenská situace byla destabilizovaná, čímž stoupl kriminogenní potenciál, tzn. že přechodně nastalo příznivější klima pro páchaní trestné činnosti. Této situace se snažila využít vedle osob z nižších sociálních vrstev také skupina osob, u nichž majetek představuje vysokou životní hodnotu a životní styl.⁴

⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008, 339 s. ISBN 978-80-7357-376-8.

2.4 Hospodářské trestné činy

Definovat pojem hospodářská kriminalita je pro trestně právní nauku i kriminologii objektivně obtížné, obvykle bývá účelově interpretován podle konkrétní potřeby. Hospodářská trestná činnost se od ostatních druhů kriminality liší především tím, že schémata jejích aktivit jsou prakticky totožná se schématy legálního ekonomického života, že jsou použity téměř stejné ekonomické nástroje a postupy. Ne všechny negativní jevy v ekonomických vztazích jsou kriminalizovány, jako trestné činy je kvalifikována pouze jejich část.⁵

Doporučení Výboru ministrů členských států Rady Evropy o ekonomické kriminalitě (Recommendation No. R (81) 12 on Economic Crime) v příloze uvádí výčet druhů kriminality, které lze pod tento pojem zahrnout:

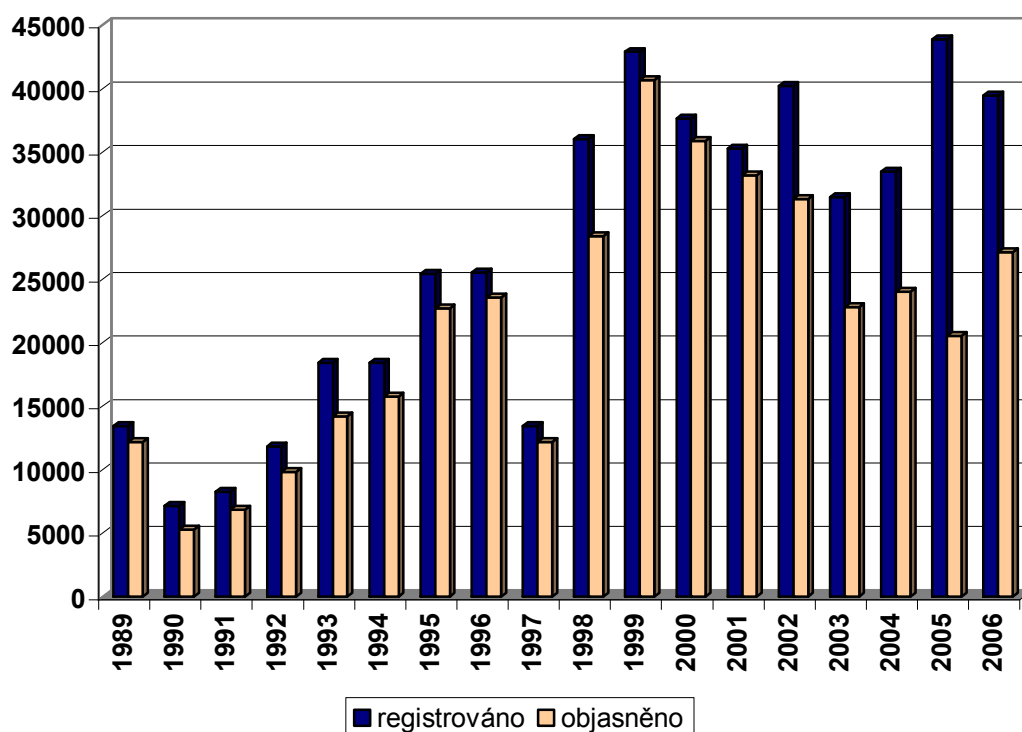
- Kartelové trestné činy
- Podvodné postupy a zneužívání ekonomické situace
- Podvodné opatřování nebo zneužívání státních a mezinárodních dotací
- Počítačová kriminalita
- Podvodné firmy
- Padělání účetních uzávěrek společnosti a trestné činy související s účetnictvím
- Podvody týkající se ekonomické situace a základního jmění společnosti
- Porušování pravidel bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců společnosti
- Podvody ke škodě věřitelů (úpadek, porušování práv k duševnímu a průmyslovému vlastnictví)
- Podvody vůči spotřebitelům (falšování a zavádějící označení zboží, trestné činy proti veřejnému zdraví, zneužívání slabosti či nezkušenosti spotřebitele)
- Nekalá soutěž (podplácení zaměstnanců konkurenční společnosti a klamavá reklama)

⁵ K tomu více: SCHEINOST, M. a kol. *Výzkum ekonomické kriminality*. Praha: IKSP, 2004, s.5-10

- Daňové trestné činy a úniky v oblasti sociálních plateb podniků
- Celní delikty (vyhýbání se celním povinnostem, porušování kvótních omezení)
- Trestné činy týkající se peněz a měny
- Trestné činy související s burzovními obchody a bankami
- Trestné činy proti životnímu prostředí.

Graf č.7 – Hospodářská trestná činnost

Zdroj – policejní statistiky

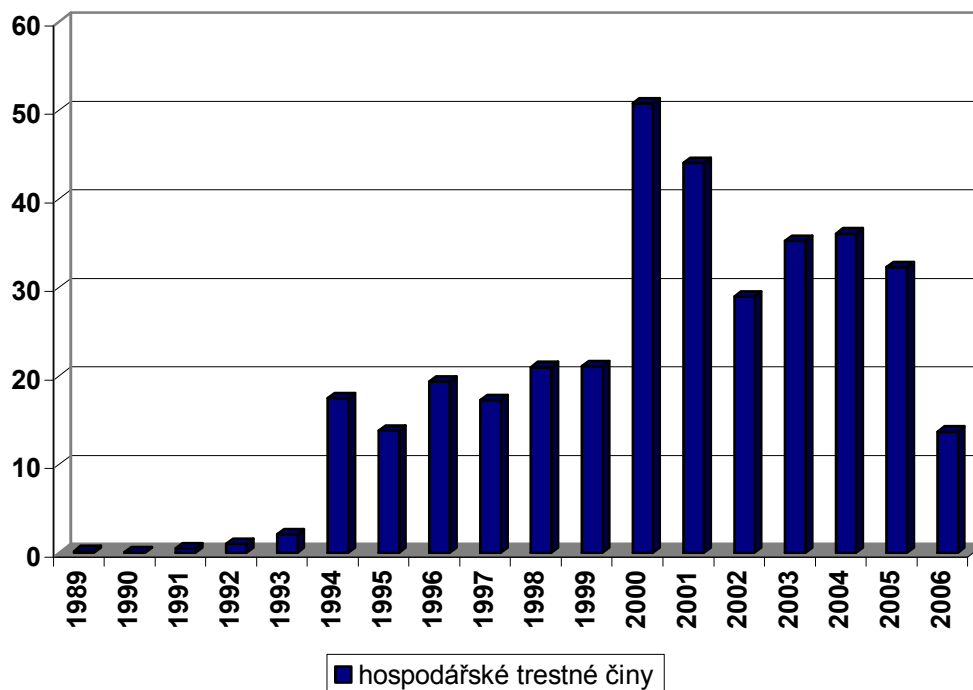
Po roce 1989 došlo k převratným změnám v české ekonomice, zejména ve změně vlastnických struktur. Zákonnodárci nedokázali pružně reagovat na změny v ekonomice a začátkem devadesátých let vznikly obrovské škody (graf 8), zejména na státním majetku, které byly nepostižitelné kvůli špatné nebo neexistující legislativě. Velmi dobrá objasňenost je dosahována zejména u trestných činů s nižší škodou. Podklady pro tuto činnost dostávaly orgány činné v trestním řízení v kompletní formě od finančních úřadů. Typickým příkladem

problematiky počátku devadesátých let jsou obrovské škody na státním majetku v daňových únicích při podnikání tzv. naftařů při obchodu s lehkými topnými oleji. Další obrovské škody vznikly za období malé a velké privatizace, a to zejména:

- Nemožnost postihovat pletichy při veřejné soutěži a veřejné dražbě
- Zneužívání informací v obchodním styku
- Úvěrové podvody s nadhodnoceným zajištěním.

Graf č.8 – Škody – hospodářská trestná činnost v miliardách Kč

Zdroj – policejní statistiky

2.5 Drogová trestná činnost

Problém návykových látek a jejich zneužívání představují pro společnost závažné riziko, které negativně ovlivňuje základní hodnoty jedince, rodiny a celé společnosti.

Šíření a dostupnost návykových látek vzrostly zejména po roce 1989 po otevření hranic České republiky. Tím se otevřela možnost importu všech světových drog do České republiky a možnost pro české toxikomany exportu našich drog na zahraniční trhy. Dochází k rozvoji „drogové turistiky“. Česká republika se stává zemí nejen tranzitní, ale zejména cílovou a na našem trhu lze koupit veškerý sortiment.⁶

Drogovou trestnou činnost lze rozdělit do tří základních skupin:

- Osoby páchající přímo drogovou kriminalitu, podílejí se na její výrobě, distribuci a zajišťují její dopravu
- Osoby drogy zneužívající, které páchají trestnou činnost pod vlivem drog (samotné požívání drog není v České republice trestné), jedná se o trestnou činnost jiných druhů, kterou osoby páchají pod vlivem drog, nebo trestnou činnost tzv. opatřovací pro získání drogy, zde se nejčastěji vyskytuje krádež a loupež
- Třetí skupinu tvoří pachatelé, kteří využívají chorobného návyku u jiných osob a páchají trestnou činnost na narkomanech.

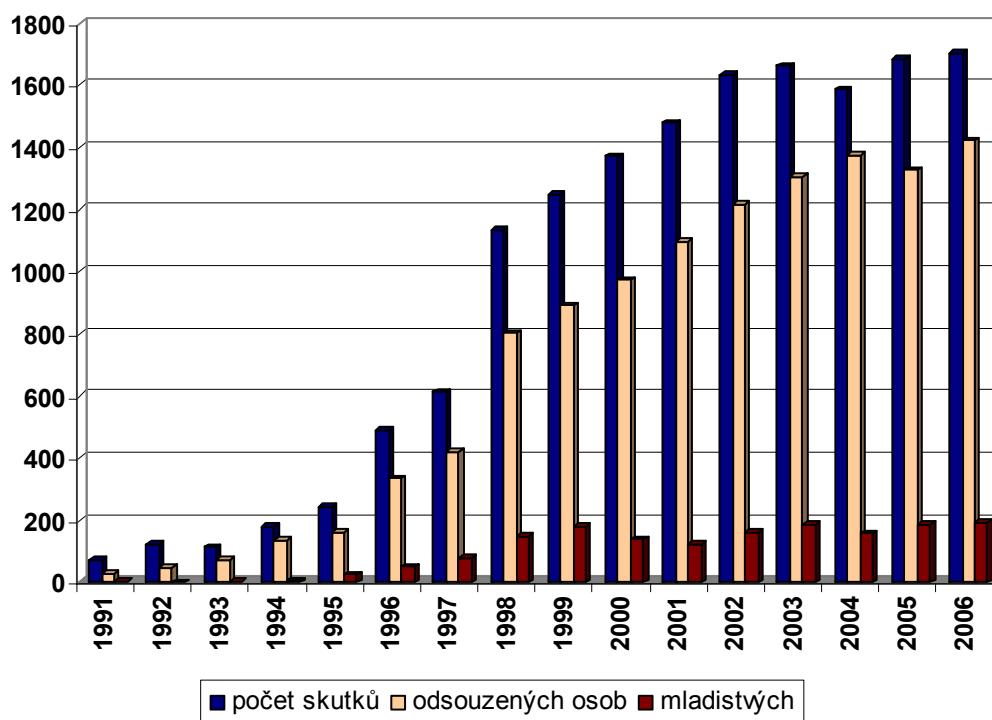
V rámci opatřovací kriminality vzrostla kriminalita majtková (krádeže, krádeže vloupáním, podvody a zpronevěry) a zvyšuje se i kriminalita násilná (vydírání, loupeže, ublížení na zdraví). V důsledku snahy o legalizaci výnosů z nezákonné výroby a distribuce drog („špinavých peněz“) vzrůstá kriminalita hospodářská a v poslední řadě i kriminalita mravní spojená zejména z prostitucí a kuplířstvím. Neustále se snižuje věk pachatelů i obětí v souvislosti s drogovou trestnou činností. Jedná se o trestnou činnost latentní, která se velmi těžce

⁶ BORNÍK, M. *Drogy co bychom měli o nich vědět*. Praha: Tiskárna MV, 2001, 3 s. ISBN neuv.

odhaluje. Velmi špatně se získávají statistické materiály o drogové trestné činnosti a ty, které jsou k dispozici, jsou zavádějící (graf 9).

Graf č.9 – Drogová trestná činnost

Zdroj – policejní statistiky

2.6 Organizovaná trestná činnost

Tento druh trestné činnosti tvrdě postihl nepřipravenou policii i veřejnost. Před rokem 1989 byla organizovaná trestná činnost nebo organizovaný zločin skoro neznámým pojmem, který v totalitní společnosti nebyl vůbec připouštěn. “Organizovaná kriminalita je soustavná a plánovitá trestná činnost páchaná hierarchicky strukturovanou skupinou osob, mezi nimiž existuje dělba činnosti. Jejím primárním cílem je dosažení vysokého zisku.”⁷

Organizovaná trestná činnost spojuje osoby v mnoha formách trestné součinnosti. Hlavními znaky jsou:

⁷ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008, 395 s. ISBN 978-80-7357-376-8.

- **Soustavnost**
- **Plánovitost**
- **Dělba činnosti**
- **Struktura skupiny** (nadřazenost a podřazenost)
- **Úsilí o maximální zisk**
- **Ochranná opatření proti odhalení a postihu**
- **Používání násilí** (proti konkurenci, pro odstranění překážek, proti vlastním členům, pro svoji ochranu a posílení autority vlastní organizace).

Do této činnosti se velmi často zapojuje prvek mezinárodní a organizace nepůsobí nejen v rámci jednoho státu. Zisky těchto organizací jsou v celosvětovém měřítku odhadované na 500 až 700 miliard US dolarů ročně.⁸

Organizovaný zločin nezřídka proniká do státní správy a vytváří tzv. paralelní společnost, která se přelévá do legálního hospodářského systému, zde si upevňuje pozici a nastoluje pravidla běžné ve společnosti kriminální. Obvykle následuje korupce státních úředníků, justice a policie. Velmi často využívá nedostatečně vypracovaných zákonů a snadno legalizuje výnosy ze zločinnosti (tzv. praní špinavých peněz).

V České republice bylo po roce 1990 zaznamenáno mnoho činností organizovaných skupin. Jen velmi málo jejích členů bylo postaveno před soud a pouze několika lidem byla prokázána trestná činnost. Jednalo se zejména o trestnou činnost spojenou s prostitucí, drogovou trestnou činností, majetkovou (zejména krádeže motorových vozidel a vloupání do domů, bytů a jiných objektů), krácení daně (dovoz lehkých topných olejů-tzv. naftaři, Rumové aféry apod.), nelegální kopírování CD a DVD nosičů a hospodářskou trestnou činnost.

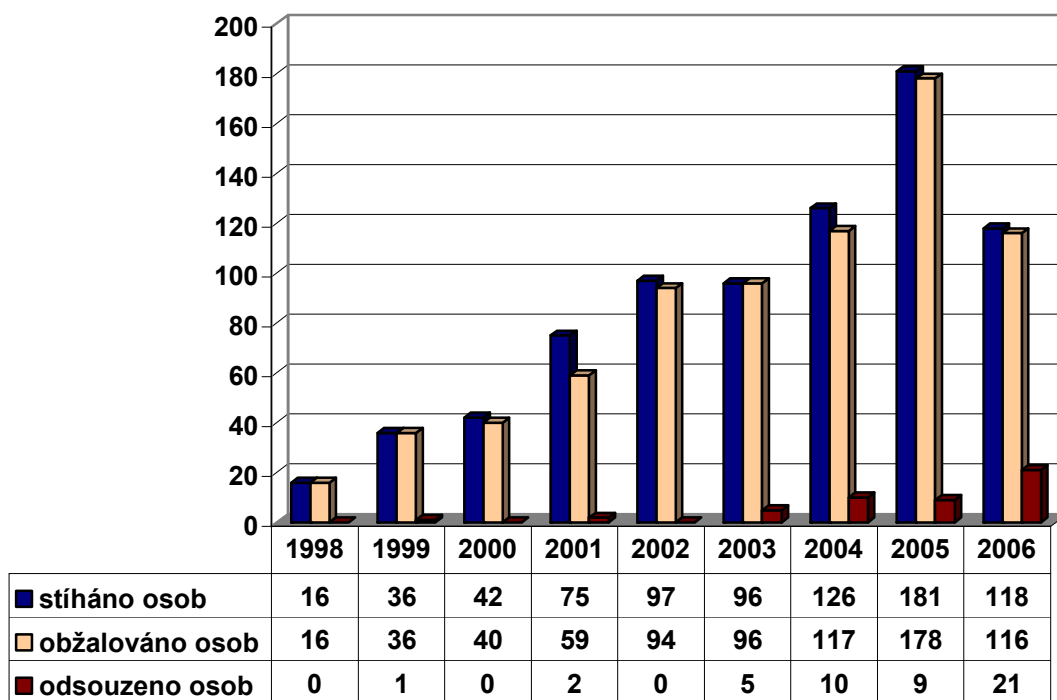
Tento vývoj lze zaznamenat pouze ze sdělovacích prostředků, nebo na základě informací od zdrojů blízkých justici či policii, neboť organizovaný zločin není zcela sledován a vykazován ve statistikách. Vysoká latence a problematické vyšetřování této trestné činnosti

⁸ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, 271 s. ISBN neuv.

dokazuje fakt, do r. 1997 nikdo stíhán pro účast na zločinném spolčení (graf č. 10).

Graf č.10 – Organizovaný zločin

Zdroj – policejní statistiky

3. Trestní právo a účinnost jeho aplikace v současnosti

3.1 Novelizace trestního zákona v návaznosti na transformaci společnosti

Každá právní norma je v průběhu vývoje společnosti novelizována a jsou do ní zaváděny prvky, které musí korespondovat s politickým vývojem, hospodářským růstem a úrovní společnosti. Důležitým aspektem v zákonodárném procesu je zejména schopnost komunikace mezi politickými stranami. Dále spolupráce s odborníky z oblasti, které se nový, nebo novelizovaný zákon dotýká. Podle mého názoru je v České republice problém především v neschopnosti zákonodárců schválit určitou normu. Ne proto, že by norma byla špatná, ale kvůli politické rivalitě a aroganci. Takové neshody jsou často příčinou toho, že norma není prosazena vůbec, nebo v podobě, která je nepoužitelná a již v době jejího schválení je zjevné, že bez další úpravy se podle ní v praxi nemůže postupovat, popřípadě kvůli její podobě bude nutné upravit další normy, což bude časově i finančně daleko složitější, než vytvořit normu jinou. Dalším úkazem v našem zákonodárství, se kterým jako občan nejsem spokojen, je způsob ústupků v právní normě výměnou za jiný politický ústupek zjevně nesouvisející s normou navrhovanou.

Trestní zákon a trestní řád jsou normy, které jsou často diskutovány a novelizovány, neboť jde o normy, které zajišťují donucení státní mocí a zajišťují ochranu, práv a povinnosti pro všechny občany a jsou občany vnímány citlivěji než jiné normy.

Základní normou pro vznik trestního zákona v prvorepublikovém Československu byl Rakouský trestní zákoník z roku 1852 (za jeho předchůdce jsou považovány Všeobecný zákoník o zločinech a jejich potrestání z roku 1787 a Západohaličský trestní zákon z roku 1796 a trestní zákon z roku 1803).⁹

⁹ VÁLKOVÁ, H., DÜNKEL, F. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992, 17 s. ISBN 80-85638-00-2.

V další části uvádím stručný bodový přehled některých událostí ve vývoji trestního zákona a trestního řádu:

- Po vzniku Československé republiky v roce 1918 byl v platnosti na území Čech, Moravy a Slezska Rakouský trestní zákoník z 27. května 1952, který podle čl. 2 zákona ze dne 28. října 1918 č. 11 Sb. z. a n. – (recepční zákon), který tvořil prozatímní platné trestní právo na našem území (na Slovensku a Podkarpatské Rusi platilo právo uherské).
- 1931, zákon č. 48 Sb. z. a n. vytvořen Zákon o trestním soudnictví nad mládeží.
- 1950 velmi tvrdý Trestní zákon, zakotvena vedoucí úloha KSČ.
- 1956 zmírnění Trestního zákona z r. 1950.
- 1961 zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, mnohokrát novelizován a upravován (63 změn od r. 1961 do současnosti). Zákon č. 141/1961Sb., Trestní řád.
- 1989 změna ústavy a vyplývající změny pro Trestní zákon a Trestní řád.
- 1990 v novelizaci zákonem č. 175/1990 – zrušení trestu smrti.
- 1991 novelizace Trestního řádu na základě Ústavního zákona č. 23/91 – LZLPS.
- 1992 novelizace – zánik federace k 1. 1. 1993.
- 1993 – 2002 mnoho novelizací.
- 2002 rekodifikace Trestního zákona a Trestního řádu.
- 2003 v novelizaci se projevilo přijetí zákona č. 218/2003 Sb. (o odpovědnosti mládeže...).
- 2009 nový Trestní zákon č. 40/2009 Sb. (účinnost od 1. ledna 2010 – snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let, domácí vězení, apod.).

Mnoha změnami prošel Trestní zákon a Trestní řád po pádu totalitního režimu v roce 1989 a v první polovině devadesátých let.

Tento zákon musel reagovat na změnu politického zřízení. Dalším problémem byla pro zákon změna ekonomiky zejména v době privatizace. Právě tato doba byla pro naše zákonodárce nejkritičtější. Zákon na překotnou dobu s velkými změnami nebyl připraven a jeho úpravy

byly nepružné a někdy se zdálo, že se snad i záměrně opomíjely situace, které se z průběhu událostí a vývoje společnosti daly předpokládat. Jednání některých fyzických i právnických osob zcela jistě odporovalo „dobrým mravům“, ale podle tehdejšího platného zákona nešlo o trestné činy a jednání těchto subjektů bylo nepostižitelné.

3.2 Trestně právní odpovědnost a její sociálně pedagogický aspekt

Trestně právní odpovědnost je v trestním zákoně vyjádřena v druhé hlavě s názvem **základy trestní odpovědnosti**. Pod tento pojem lze zařadit ustanovení §3 až §15 trestního zákona. Zákon se v této části zabývá, co je trestným činem, popisuje jeho znaky a jeho skutkovou podstatu. Jedná se o souhrn informací, abychom rozlišili, co je trestným činem, kdo jej může spáchat, fáze trestného činu, přitěžující okolnosti nebo okolnosti vylučující protiprávnost. Znalost trestní odpovědnosti je velmi důležitá pro aplikaci trestního zákona, pomáhá v orientaci zejména ve zvláštní části trestního zákona.

Skutková podstata trestného činu je souhrn typických znaků trestných činů určitého druhu, které jsou typické pro nebezpečnost tohoto druhu pro společnost, jde tedy o souhrn typových znaků, kterými se od sebe odlišují různé druhy trestných činů. Skutková podstata se dá dělit na mnoho způsobů, ale pro účely této práce se budu zabývat pouze jejími znaky. Jedná se především o:

- Objekt (zájem chráněný zákonem)
- Objektivní stránka (jednání, následek a příčinný vztah mezi jednáním a následkem)
- Subjekt (pachatel trestného činu)
- Subjektivní stránka (zavinění úmyslné a z nedbalosti, pohnutka)

Každá část této problematiky by mohla být samostatným tématem pro celou diplomovou práci. Pro účely práce chci alespoň částečně rozebrat pouze jednu část trestně právní odpovědnosti a to subjekt, tedy pachatele trestného činu.

Pachatelem trestného činu musí být konkrétní osoba, která je trestně odpovědná, tedy v době trestného činu dovršila 15 rok svého

věku, a je příčetná. Podle nového trestního řádu, který je účinný od 1. ledna 2010, je věk trestní odpovědnosti snížen na 14 let. Otázky, které si kladu, znějí: Je snížení věku opravdu nutné? Odradí mladé pachatele od páčání trestné činnosti? Proč byl takový krok udělán?

Podle mého názoru byl tento krok naprosto zbytečný a byl udělán pouze jako politická hra k zavděčení se části veřejnosti. V jiných státech, např. ve Velké Británii, je hranice trestní odpovědnosti snížena na 12 let a podle mého názoru nepřináší žádné výsledky ve snížení kriminality mládeže. Je pravdou, že v České republice je trestná činnost páčána stále mladšími pachateli. Zlepšení situace rozhodně nevidím ve snížení věkové hranice, ale zejména v prevenci a hlavně ve výchově.

Dnešní společnost je zaměřena zejména na spotřebu, která spolu s reklamou a médii ovlivňuje velkou část populace.

Pokud nedokáže v dnešní době, kdy je věk pro trestní odpovědnost stanoven zákonem na 15 let, možnost trestu odradit mladé pachatele od páčání trestné činnosti všech druhů, nedokáže to ani trestní odpovědnost snížená na 12 nebo na 14 let, jak uvádí nový trestní zákon. Následek bude pouze ten, že do zařízení pro mladistvé pachatele bude zavíráno více osob, které se zde naučí dalším způsobům trestné činnosti, bez citového vztahu ke svým vychovatelům ještě více otupí vůči společnosti a zcela ztratí kontakt s rodinou, nebo její částí, která by na jeho chování mohla mít za připravených podmínek (která by musela být propracována s odborníky jako je psycholog, pedagog, sociální pedagog, lékař) daleko příznivější prosociální účinek, než ústav a výkon trestu mimo přirozené prostředí.

Podle mého názoru je základní prevencí před trestnou činností mládeže rodina. Zákonodárci by měli více přemýšlet o podpoře této základní sociální skupiny, aby nemuselo docházet k následnému snižování věkové hranice trestní odpovědnosti. V první řadě je nutné se zaměřit na vyškolení a řádnou práci pedagogů a vychovatelů všech výchovných zařízení, které dítě od raného věku navštěvuje. Právě oni by měli odhalit povahové a osobnostní tendence jedince, které nasvědčují budoucímu asociálnímu nebo disociálnímu chování, či problémy v rodině

a společně s odborníky vytvořit program výchovného působení na mladého člena společnosti.

Zvláštní kategorii tvoří děti, které rodinné prostředí vůbec nepoznaly. Byly vychovávány v kolektivních institučních zařízeních a obvykle prošly celou sérií náhradních domovů. Tyto, v pravém slova smyslu deprivované děti, mají nejen oslabenou schopnost navazovat vztahy a nalézat v nich uspokojení, ale mají i oslabený smysl pro „civilní“ (neústavní) realitu. Jejich delikventní chování během dospívání a časně dospělosti může být někdy projevem naivity a vrstevnického vidění světa, které neměly možnost korigovat v dlouhodobém vztahu k respektovanému dospělému člověku a také ve vztahu k mimoústavním institucím.

Jejich adaptace na ústav je pro ně lepší než adaptace na samostatný život mimo ústav. Proto pro ně může být vazba a vězení vlastně známým prostředím, které nevědomky upřednostňují před náročnou samostatností života na svobodě.¹⁰

Ani u takto „postižených osob“ nevidím jako efektivní snížení hranice trestní odpovědnosti. Pomoci jim, a tím pádem celé společnosti, by měl být zájem celé společnosti. Tyto jedince je potřeba formovat z hlediska výchovné činnosti a preventivního působení od nejmladšího věku s přihlédnutím na konkrétní rodinu, prostředí, region, volnočasové aktivity. Podle těchto ukazatelů by měl být sestaven individuální plán resocializace mladých, nebo potenciálních pachatelů. Rozhodně by tím mohlo být dosaženo poklesu delikventů z řad dětí a snížení ekonomické zátěže pro společnost.

Rozhodně to není práce jednoduchá a krátkodobá. Rychlé uvolnění totalitního režimu, nástup neřízené demokracie, spojené s klesající morálkou a životním stylem dnešní společnosti, vede k neustálému prohlubování destrukce mezilidských a společenských vztahů, které mohou bez včasného zásahu zavinit totální demoralizaci, rozpad a zánik společnosti.

¹⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998, 43 s. ISBN 80-7178-226-2.

3.3 Sankce

Trest je záležitost, kterou nacházíme v každé společnosti, výjimkou není ani společnost zvířat žijící ve smečce či tlupě. Pozorováním těchto smeček bylo zjištěno (např. u vlků), že zvíře, které sežere mládě z vlastní smečky, nebo zraní či zabije starého a nemohoucího jedince, je touto společností buď zabito, nebo ho ostatní ze smečky vyženou a nepřijmou ho zpět.

Trest v mnoha podobách zaznamenáváme v souvislosti s každou vývojovou skupinou lidí. Tresty existovaly v době, kdy nebylo žádné psané právo a každá společnost si stanovovala tresty podle prostředí, ve kterém žila podle zvyklostí či inteligence vůdce společnosti. Mnohdy se jednalo o tresty velice kruté. Není nutné vyjmenovávat praktiky minulosti. V dnešní společnosti, s výjimkou trestů některých náboženství a sekt, jsou prakticky postaveny na základě humánního přístupu k člověku a jsou přesně definovány zákonem. (Ještě v roce 1853 existoval v Rakousku – Uhersku inkviziční proces – tzv. výpraskový patent). Přenesme se však přes období do roku 1990, kdy byl v České republice zrušen trest smrti a věnujme se pouze trestům stanoveným Trestním zákonem v roce 2008.

Trest je jedním z prostředků státního donucení, jichž používá stát vedle prostředků politických, ekonomických apod. Pohrůzkou trestem, ukládáním a výkonem trestu poskytuje stát ochranu základním právním hodnotám. Charakteristickým a nutným znakem trestu je, že se jím viníkovi působí újma (na svobodě, majetku, cti aj.) Tresty ukládají jménem státu soudy.

„Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovávat jej k tomu, aby vedl řádný život a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost.“¹¹

¹¹ §23 Účel trestu – z.č.140/1960 Sb.

3.4 Tresty současné a budoucí podle nového trestního zákona

Odnětí svobody

Je uplatňováno v každé sankci pro pachatele každého trestného činu. V tomto smyslu hovoříme o trestu odnětí svobody jako o trestu univerzálním (novela z roku 1990 výslovně stanovila, že u sazby do jednoho roku se uděluje nepodmíněný trest jen tehdy, že by vzhledem k osobě pachatele trest podmíněný nesplnil účel). Uložení trestu nad 15 let je přípouštěno pouze výjimečně. Jen za trestné činy dle ustanovení § 29 tr. zákona lze uložit jednak trest v rozmezí 15 až 25 let, nebo trest doživotní.

Podmíněné odsouzení

Soud vynese rozsudek, ale výkon trestu odloží pod podmínkou, že se bude odsouzený během stanovené zkušební doby řádně chovat a vyhoví stanoveným požadavkům.

Všechny druhy trestů podle současného zákona a druhy trestů s účinností od 1. ledna 2010 uvádím pro přehlednost v následující tabulce.

SOUČASNÝ TRESTNÍ ZÁKON	TRESTNÍ ZÁKON ÚČINNÝ OD 1.1.2010
DRUHY TRESTŮ	
§ 27 TRESTNÍHO ZÁKONA	§ 52 TRESTNÍHO ZÁKONA
ODNĚTÍ SVOBODY	ODNĚTÍ SVOBODY
OBEČNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE	DOMÁCÍ VĚZENÍ
ZTRÁTA ČESTNÝCH TITULŮ A VYZNAMENÁNÍ	OBEČNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE
ZTRÁTA VOJENSKÉ HODNOSTI	PROPADNUTÍ MAJETKU
ZÁKAZ ČINNOSTI	PENĚŽITÝ TREST
PROPADNUTÍ MAJETKU	PROPADNUTÍ VĚCI NEBO JINÉ MAJETKOVÉ HODNOTY
PENĚŽITÝ TREST	ZÁKAZ ČINNOSTI
PROPADNUTÍ VĚCI NEBO JINÉ MAJETKOVÉ HODNOTY	ZÁKAZ POBYTU
VYHOŠTĚNÍ	ZÁKAZ VSTUPU NA SPORTOVNÍ, KULTURNÍ A JINÉ SPOLEČENSKÉ AKCE
ZÁKAZ POBYTU	ZTRÁTA ČESTNÝCH TITULŮ NEBO VYZNAMENÁNÍ
	ZTRÁTA VOJENSKÉ HODNOSTI
	VYHOŠTĚNÍ

Zdroj: zákon č. 140/1961Sb. a zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákon

Tresty uvedené červenou barvou v novém trestním zákoně jsou nové alternativní tresty. Každý nový alternativní trest je znakem moderní společnosti a spěje k humanizaci trestání. Jak je v této práci uvedeno, trest odnětí svobody nevidím jako efektivní a nesouhlasím s jeho ukládáním zejména za nedbalostní trestné činy. Vítám každou alternativu, která nebude ekonomicky zatěžovat společnost, nebo devastovat osobu pachatele jak fyzicky, tak psychicky.

V novém trestním zákoně jsou uvedeny dvě nové alternativy. **Domácí vězení** je zastoupeno v několika vyspělých státech (např. Velká Británie a Severní Irsko). Tento trest spočívá v tom, že pachatel se v určenou dobu přihlásí do systému, který poté kontroluje jeho setrvání na určeném místě po určenou dobu. Tento trest ve své podstatě (až na prvotní náklady vybudování kontrolního systému) nezatěžuje ekonomicky společnost. Podle mého názoru by odsouzení v kontrolovaných hodinách, v nichž setrvávají v domácím vězení, měli po omezenou dobu vykonávat alespoň administrativní práce bez nároku na odměnu. Jejich mzda nebo výdělek za tuto práci by mohl částečně pokrýt zajištění, obsluhu a servis kontrolního systému. Nevím, jak si zákonodárce představuje provozovatele systému. Podle informací z médií by tento systém měla obsluhovat a zabezpečovat probační a mediační služba. Doposud jsem neviděl žádný návrh na změnu zákona o probační a mediační službě ani úvahu, nebo studii o kontrolním systému a jeho cenový rozpočet. Obávám se, že jako již několikrát, zákon počítá se systémem, soudy budou tento druh trestu ukládat, ale žádný systém ve skutečnosti nebude fungovat. Odsouzení k tomuto trestu budou muset na jeho vybudování čekat a tím se opět dostáváme k neefektivnosti ukládaných sankcí a ke špatnému vymáhání práva v České republice.

Velmi jsem spokojen s druhou novinkou trestního zákona a to **Zákazem vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce**. Podle mého názoru jde o skutečně efektivní trest pro neukázněné fanoušky sportovních zápasů, demonstrací, koncertů apod. Vznik tohoto trestu je zejména důležitý v době, kdy se vede společenská debata o přítomnosti policie při sportovních utkáních a na soukromých akcích. Opět je zde ale

otázka vymáhání práva. Žádným způsobem, nejsou zákonem upraveny povinnosti soukromých subjektů při zajištění prodeje vstupenek a kontrole vstupů osob na sportovní utkání a kulturní akce. Doufám, že k této úpravě v dohledné době dojde a slušný divák, který na různé společenské akce míří pro radost a ne pro vybití agresivity, usedne bez obav na ochozy stadionu a nebude se bát vzít sebou i své děti.

3.5 Trest odnětí svobody a problém jeho efektivnosti

V Československé socialistické republice po roce 1989 dochází na základě politických změn k obnově demokratického státu. V prosinci 1989 dochází k propuštění asi 50-ti politických vězňů. V lednu 1990 vyhláší prezident republiky rozsáhlou amnestii a ve vězeňských zařízeních zůstává přibližně 6 tisíc vězňů z původních asi 24 tisíc. Amnestie se netýká pachatelů zvláště závažných úmyslných trestných činů.

V polovině 1990 začaly prověrky příslušníků Sboru nápravné výchovy, které prováděly občanské komise, vytvářené zejména z řad bývalých politických vězňů. Prověrky byly ukončeny koncem roku 1991 a celkový počet prověřených pracovníků Sboru nápravné výchovy přesáhl 5000, z nichž okolo 500 bylo shledáno nezpůsobilými pro výkon služby ve vězeňství. Asi 1000 příslušníků bylo uvolněno ze služebního poměru na vlastní žádost. V letech 1991 až 1992 byla ředitelstvím Sboru nápravné výchovy vypracována Koncepce rozvoje vězeňství v České republice v duchu Evropských vězeňských pravidel, která byla doporučena komisařem Rady Evropy. V první řadě šlo o depolitizaci vězeňství. Dalším krokem byla demilitarizace vězeňství ve smyslu odstranění přísných vojenských prvků při zacházení s vězni. S tím souvisel i postup k decentralizaci vězeňství s úkolem posílit pravomoci ředitelů vězeňských zařízení a vytváření předpokladů k humanizaci vězeňského systému. Počátkem roku 1993 vznikla Vězeňská služba České republiky, jejíž činnost je upravena zákonem č.555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky.

Na základě tohoto zákona vznikají ve vězeňství tři skupiny: **vězeňská stráž** (zajišťující strážní, dozorčí a eskortní službu), **justiční**

stráž (zajišťující ochranu soudů a ministerstva spravedlnosti) a **správní služba** (zajišťuje odbornou činnost v oblasti zacházení s vězni, zdravotnictví, administrativní, ekonomické a technické zabezpečení). Zákonem č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby se upravuje výkon vazby, práva a povinnosti obviněných. Výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon č. 294/1993 Sb., který je již devátou novelou zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

Podstatnou změnou bylo zrušení tří typů nápravně výchovných skupin, čtyřmi typy věznic: s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. Vězeňská služba ČR využívá celkem 35 vazebních věznic a věznic, z toho 2 speciální zařízení pro mladistvé (Opava, Všehrady), 2 pro ženy (Pardubice, Praha) a 3 vězeňské nemocnice (Praha, Brno, Ostrov). Vzhledem k nedostatečnosti kapacit zabezpečují vězeňská zařízení výkon vazby i trestu odnětí svobody. Vazební věznice a věznice jsou řízeny generálním ředitelem Vězeňské služby ČR. Vězeňství spadá do resortu Ministerstva spravedlnosti. Kontrolu vězeňství vykonávají poslanci Parlamentu České republiky z podvýboru pro vězeňství, který byl zřízen při Výboru pro obranu a bezpečnost. Mezinárodní smlouvy zajišťují kontrolu Evropským výborem pro zabránění mučení, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) a Výboru proti mučení při Organizaci spojených národů (CAT).

Již několik let mluvíme o „krizi vězeňství“. Ta je nejvíce spjata s trestem odnětí svobody. Pokud hovoříme o sankcích, většina občanů si vybaví právě tento trest. Izolace pachatele od společnosti by měla být tím nejefektivnějším trestem. Pojetí tohoto trestu nám předkládají média v nejrůznějších podobách, ne zcela bez podoby s realitou. Historie tohoto trestu předkládá nezvratné důkazy o věznění v nelidských podmínkách a důmyslném mučení, které delikvent jen málokdy přežil. Některé věznice např. francouzské, se ještě na počátku 20. století nacházely ve stavu, který neodpovídal žádným dnešním představám o humanizaci vězení (cela o rozměrech 3x1,5 m a výšce 1,5 m, bez toalety a tekoucí vody). V některých věznicích v Asii, Jižní Americe apod. je velmi podobný stav dodnes. I když nám televizní a filmová produkce představuje věznice tím nejhorším způsobem, který většinou reportáže a

dokumenty potvrzují, nepůsobí v České republice tento trest příliš preventivně.

Česká justice se vyznačuje několika ukazateli, které představují skutečnost, že reforma zdaleka ještě nedospěla k očekávaným výsledkům a že je zapotřebí ještě mnohé změnit, zejména v oblasti právní praxe. Česká justice, kromě notoricky známého problému neúměrné délky řízení, totiž „produkuje“ vysoké stavy vězňů (2-3násobek *oproti západoevropským zemím*). Přitom výchovný efekt trestu odnětí svobody je poměrně slabý, 60% vězňů totiž není ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé, jinými slovy, recidiva pachatelů je velice vysoká.¹²

V této části práce se pokusím mj. prezentovat názory a postřehy obviněných a odsouzených, se kterými jsem se setkal během své praxe policejního komisaře Služby kriminální policie a vyšetřování, kde jsem v minulosti pracoval.

Umístění obviněného ve věznici z důvodu vazby.

V současné době je skoro v každé věznici vyčleněná část určená pro výkon vazby. Není účelem práce dopodrobna rozebírat rozdíly mezi výkonem vazby a výkonem trestu. Z tohoto důvodu jsou uvedeny některé rozdíly pouze obecně.

Osoba umístěná do vazby je zbavena osobní svobody, což je pro prvotrestané i pro recidivisty značně zátěžová situace. Tato situace je daleko závažnější pro osoby, které např. pro nedostatečnou znalost zákona nechápou důvod svého obvinění, nebo mají pocit, že jsou stíháni neoprávněně. V každém případě se dostává taková osoba do cizího, nezřídka nepřátelského prostředí. Podmínky vazebních věznic (např. v Praze Pankrácká a Ruzyňská) nejsou kapacitně připravené na množství vězňů a z důvodu dodržení účelu vazby není vždy dodržován zákon o výkonu vazby či řád věznice. Pokud chce věznice dodržet pokyny pro umístění vězňů, musí z kapacitních důvodů společně do

¹² www.pmscr.cz Závěry ze seminářů skupiny PAROLE 2007str.1

cel začlenit cizince, osoby různých etnik, ras a vyznání. Zejména je problém v tom, že osoby na jedné cele jsou obvinění z různých trestných činů. Nezřídka jsou v jedné společné cele umístěni Rómové pro násilnou trestnou činnost, obvinění z ublížení na zdraví, které vzniklo při dopravní nehodě a obviněný z majetkové trestné činnosti hospodářského charakteru.

Celodenně uzavřené cely a smíšená společnost představuje nesmírnou zátěž pro psychiku i somatický stav. Společným rysem všech osob ve vazbě je nejistota a obavy z blízké i vzdálené budoucnosti s hrozícím trestem odnětí svobody. Taková zátěž často vede k nadměrné agresi, sebepoškozování, odmítání stravy či nastartování vážné nemoci. Trvání vazby je v současné justici velký problém. Průměrná délka vazby v roce 1994 činila 211 dní a toto číslo narůstá. Jsou známy i případy, kdy vazba přesáhla i tři léta (maximální délka je 4 roky).

Obviněný neustále čeká na nové úkony orgánů činných v trestním řízení, které jsou často jediným informačním kanálem, jak proces probíhá. S rostoucí dobou vazby obviněný stojí před psychosociálním problémem vyplývajícím ze ztráty, svobody, majetku, důstojnosti, nezávislosti, bezpečnosti i rodinných, pracovních a sexuálních vztahů.

Několikrát jsem byl žádán při výslechu obviněným, abych ještě zůstal a dotyčný se snažil se zjistit informace nejen o svém případě, ale i můj názor na jeho šance, zda ho opustí žena, jestli přijde o práci a pod. Měl snahu si ověřit informace o věznici, kam ho možná přeloží do výkonu trestu. Několik obviněných mělo zájem o spolupráci při řešení případu. Uváděli, že mají nové poznatky k novým osobám z důvodu navázání kontaktu a zajištění si dalšího výslechu, který znamenal změnu v naprosto stereotypním denním režimu ve věznici. Naopak někteří obvinění upadli do naprosté apatie a neměli zájem ani o svůj případ.

Velkou pozornost by měli soudci při rozhodování o vazbě věnovat obviněnému, jeho osobnosti a zavinění, zkoumat co nejpečlivěji nutnost uložení vazby. Je známo mnoho případů, kdy soudce uvalil vazbu na obviněného i v případě, že jeho osobnost, povolání, druh trestné činnosti sám naznačoval, že ne zcela naplní důvody pro uvalení vazby. Několikrát se mi v praxi stalo, že soudce vyslechl obviněného velmi obecně

a spisový materiál ho příliš nezajímal jen proto, že razítko „Vazba“ a administrativní úkony spojené s uvalením vazby, znamenají rychlejší a pohodlnější cestu, než studium vyšetřovacího spisu, obzvláště pokud se jednalo o soudce „dosahového“. Maximální doba trvání vazby jsou čtyři roky. Pokud by státní zástupce a soudce věnovali dostatečnou péči studování spisového materiálu a osobě obviněného, mohli by daleko častěji uplatnit alternativní řešení vazby dle ustan. § 73 trestního řádu a to nahrazení vazby zárukou, dohledem nebo slibem, nebo dle ustan. § 73a trestního řádu peněžitou zárukou.

Podle mého názoru by se měla tato alternativní možnost nahrazení vazby využívat daleko častěji. Dalo by se tím odvrátit mnoho zničených životů z důvodu rozpadu manželství, ztráty práce a hlavně zdravotních problémů lidí, kteří se do vazby dostanou ne vždy zcela podle spravedlnosti. Myslím si, že peněžitá záruka je doposud výsadou obviněných z vyšší společenské vrstvy, která disponuje velkým majetkem. Soud posuzuje majetkové poměry a není problém stanovit kauci u podnikatele (kde je bohužel většinou stanovena kauce k majetkovým poměrům dosti nízká). Je ale problém stanovit záruku u dělníka pracujícího např. jako svářeč. Vzhledem k jeho sociálním poměrům nemůže složit záruku hotovostní, na které může být závislá jeho rodina, ale může jako záruku dát vozidlo, které pro něho znamená značný majetek. S touto variantou zákon nepočítá.

Pokud se během vyšetřovací vazby prokáže vina obviněného a je mu soudem uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, soud mu v rozsudku podle trestného činu určí typ věznice, kde odsouzený trest vykoná.

Vedle základních typů věznic se zřizují věznice pro mladistvé, ženy a matky s dětmi. V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých typů. To lze, pokud tím nebude ohrožen účel trestu.

Soud učí typ věznice a vyhotoví písemné nařízení výkonu trestu. O dalším umístění odsouzeného do věznice rozhoduje generální ředitelství Vězeňské služby v souladu s rozhodnutím soudu. Po nástupu do výkonu trestu se nově přijatí odsouzení ubytují v přijímacím oddělení věznice, kde pobyt zpravidla nepřekročí jeden týden. Během pobytu

v přijímacím oddělení probíhají především lékařské prohlídky a odsouzený se zde seznamuje s řádem věznice. Poté se odsouzený umístí do nástupního oddělení, délka pobytu v něm se určuje individuálně a zpravidla nepřekročí dva týdny. Zde odborní zaměstnanci vypracují komplexní zprávu o odsouzeném a návrh programu zacházení s odsouzeným. Poté je přemístěn na oddělení, kde bude vykonávat trest odnětí svobody. To je první událost (zejména pro prvotrestaného), od které začne získávat určitý pocit jistoty. Zná délku svého trestu, zná řád věznice a s tím spojené informace o možnosti přijímání návštěv, balíčků, ví kdy a jak může požádat o přerušování výkonu trestu apod. Poté záleží na typu trestu, psychice a osobnosti odsouzeného, jak bude snášet výkon trestu odnětí svobody. Odsouzení s trestem vyšším než tři roky a odsouzení, jimž je třeba pomáhat při vytváření příznivých podmínek pro samostatný způsob života, jsou na přiměřenou dobu zařazeni do výstupního oddělení. Zde jsou jim předávány informace a rady, jak se zapojit do běžného života. Jde o vysvětlení platné legislativy, spojené se získáním práce, sociální podpory, bydlení apod.

S odsouzenými propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody pracují různé neziskové organizace jako Nová Šance, Parole, Na půl cesty apod., které je připravují pro život na svobodě a působí tak preventivně proti možné recidivě. Jde především o nabídku přechodného azylového ubytování, zajištění stravování, nabídku ošacení a obuvi, stabilizace nelehké životní situace a pomoc v akutní krizi. Dále jde o koordinaci s věznicemi, spolupráci se sociálními kurátory, s probační a mediační službou, spolupráci s úřady práce, se sociálními odbory.

Efektivnost trestu odnětí svobody

Trest odnětí svobody je nejvíce vnímaný trest širokou veřejností i pachateli trestných činů. Většinu lidí při slovech soud, pachatel, trestný čin napadne právě trest odnětí svobody. Tento trest je velkým zásahem do práv a svobod občana a měl by být trestem nejefektivnějším a působit preventivně před pácháním trestné činnosti. Jde v něm nejen o sociální izolaci pachatele od ostatní společnosti, ale o výchovné působení na odsouzeného během výkonu trestu. Jinak je vnímán pachateli trestných činů a jinak veřejností. Pro pachatele prvotrestaného je to velmi

stresující a psychicky zničující záležitost, která ho může poznamenat na celý zbytek života. Pro recidivistu, či pachatele se sníženým sociálním cítěním může být tento trest jen přechodnou částí života, na kterou se velmi rychle adaptuje. Nezřídka se najdou recidivisté, kteří po propuštění z výkonu trestu pobývají na svobodě pouze několik týdnů nebo měsíců. Z vlastní zkušenosti vím, že pro většinu recidivistů (jak sami uvádějí) je nejhorší výkon vazby. Po zařazení do konkrétní věznice k výkonu trestu po odsouzení, již mají zkušenosti, jak trest prožít bez újmy na psychice. Vzhledem ke kapacitním problémům českých věznic vědí, že skoro každé žádosti o podmíněné propuštění bude vyhověno a s tímto zkrácením trestu víceméně počítají již při páchání trestné činnosti.

Při práci u Policie České republiky jsem nabyl dojmu, že si velká část veřejnosti myslí, že trest odnětí svobody je efektivní pouze pro prvotrestané.

Podle mého názoru trest není efektivní z několika důvodů. Neodradí pachatele od trestné činnosti, jejíž nárůst má stoupající tendenci s rostoucí brutalitou. Pachatelé vidí a věří, že policie je často velmi laxní a nedaří se jí trestnou činnost objasňovat. Jsou medializovány případy, kdy pachateli soud uloží za trestný čin, který je veřejně odsuzován trest pod spodní hranicí trestní sazby, a odsouzený je po krátké době podmíněčně propuštěn. Záběry z věznic ukazují, jak spokojeně lze trest prožít. Veřejnosti je známo, že pracujících vězňů je minimum a pobyt odsouzeného u televize či v posilovně je placen z daní nás všech. Zaznamenávaná prorůstající korupce do justice a do vězeňské služby všem říká, že ten, kdo má peníze, není odsouzen vůbec a ten, kdo je má a je odsouzen, může prožít výkon trestu jako na delší dovolené.

Další velký problém, který cítím, je doba trestního řízení a délka vazby. Efektivní by bylo odsouzení v co nejkratší době po spáchání skutku a okamžité vykonání trestu. Doba trestního řízení se v našich poměrech neustále prodlužuje a stále častěji se setkáváme s tím, že začátek výkonu trestu se dostaví až po několika letech od obvinění pachatele.

Myslím si, že trest odnětí svobody skutečně velmi zatěžuje daňové poplatníky a tedy i státní rozpočet. Za totalitního režimu stát dokázal zajistit pro odsouzené práci, ze které byly hrazeny náklady výkonu trestu, kapesné a úložné. Z úložné částky hradil odsouzený případnou výživu rodiny a závazky, to vše po odečtení srážek. Pokud pomínu nelidské zacházení např. při práci politických vězňů v Jáchymově a na jiných pracovištích, musím s tímto postupem souhlasit. Dnešní zákon o výkonu trestu v § 29 odst. 1) uvádí: „odsouzený, který byl zařazen do práce, je povinen pracovat, pokud je k práci zdravotně způsobilý“, v § 30 odst. 4) tentýž zákon uvádí: „k zaměstnání odsouzeného u jiného subjektu, jehož zřizovatelem nebo většinovým vlastníkem není stát, je třeba jeho předchozího písemného souhlasu“.

Z různých průzkumů i od osob, které pracují ve Vězeňské službě vím, že problém je zejména v zařazení odsouzeného do práce. Věznice je schopná zajistit pro nepatrný počet vězňů práci na údržbě a provozu věznice. Za tuto práci ale nemají nárok na odměnu, neboť tato práce vyplývá z řádu věznice. Odsouzení většinou v českých věznicích nepracují. Tedy nemají jak hradit škody, které způsobili. Neuhradí ani náklady na výkon trestu. Odsouzený svým pobytem, který si v lepším případě zpřijemňuje sebevzděláváním, četbou, sledováním televizních programů a posilováním a v horším případě šikanou spoluvězňů, plánováním nové trestné činnosti a zdokonalováním se ve způsobech páchaní trestné činnosti snižuje státní rozpočet o nemalé částky, využitelné pro zcela jiné společensky lepší uplatnění.

Pokud stát nebude schopen úpravou legislativy zajistit např. daňové úlevy pro společnosti, které budou ochotny zaměstnávat vězně, nebo vězňům nevytvoří pracovní příležitosti v rámci rezortu, budu já a podle mého názoru i široká veřejnost považovat trest odnětí svobody za velmi neefektivní pro velkou část odsouzených.

Daleko efektivnější, jak pro uspokojení potřeb poškozených, tak pro prevenci, jsou alternativní tresty prvotrestaných a pachatelů některých nedbalostních trestných činů s pracovní povinností. VTOS považují za efektivní u závažných úmyslných trestných činů, kdy je nutná potřeba izolace pachatele od společnosti pro závažnost činu, nebo

vzhledem k předchozí trestní minulosti pachatele, ovšem také s nutnou pracovní povinností a daleko většími postihy za odmítání práce.

K vývoji stavů odsouzených

V průběhu devadesátých let se počty odsouzených pravidelně zvyšovaly a to každým rokem v průměru o 1.100 osob, což bylo způsobeno zvyšováním počtu osob nastupujících do výkonu trestu jak z vazby, tak z občanského života. Tento trend se zastavil až v I. čtvrtletí 2000, kdy stav odsouzených dosáhl nejvyššího počtu (16.862 osob). Od té doby stav odsouzených klesal až do konce roku 2002. Příčinu poklesu lze spatřovat jednak v menším počtu osob, převáděných z výkonu vazby do výkonu trestu v důsledku novely trestního řádu a jednak ve zvyšování počtu osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu. Od roku 2003 se opět začaly stavy odsouzených zvyšovat, přičemž přírůstky dosahovaly úrovně devadesátých let. Bylo to důsledkem zvyšování počtu osob, které nastoupily do výkonu trestu z občanského života. Ty se zvyšovaly nejen proto, že do výkonu trestu nastupovaly osoby, které byly dříve na základě novely trestního řádu propuštěny z vazby na svobodu a trestní řízení pak bylo u nich dokončeno na svobodě, ale zejména proto, že nastupovaly do výkonu trestu osoby, u nichž se mýjely účinkem alternativní tresty (podmíněné tresty a tresty obecně prospěšných prací) a které byly proto přeměněny v tresty nepodmíněné (jejich podíl na nástupech činil až 33 %). Tento trend se v roce 2006 zastavil, což bylo způsobeno stagnací počtu osob nastupujících do výkonu trestu. Protože úbytek obviněných byl větší než přírůstek odsouzených, došlo v roce 2006 i k mírnému poklesu celkového stavu vězňů. Pokud se podíváme na tabulky, je z nich zřejmá jedna skutečnost, a to že během několika let se zásadně změnil podíl obviněných na celkovém stavu vězňů (v roce 1998 - 32%, v roce 1999 - 30%, v r. 2000 - 28%, v r. 2001 - 24%, v r. 2002 - 21%, v r. 2003 - 20%, v r. 2004 - 18%, v r. 2005 - 15% a konečně v roce 2006 to bylo jen 13%), což lze přičíst změněnému přístupu soudů při uvalování vazby a realizaci zákona č. 265/2001 Sb.¹³

¹³ Statistická ročenka Generální ředitelství Vězeňské služby, www.vscr.cz 2007, str.9

Pro ilustraci uvádím vybrané statistické údaje ze zdrojů Vězeňské služby.

TABULKA č.1								
Stav k 31.12.2006								
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Obvinění	6934	5967	4583	3384	3409	3269	2860	2399
Odsouzení	16126	15571	14737	12829	13868	15074	16077	16179

TABULKA č.2			
Náklady v r. 2005	rok	měsíc	den
- bez sociálních dávek, příspěvků PO a kapitálových výdajů	308.998	25. 749	858,33
Průměrný denní počet vězňených osob v roce 2005 činil 19167 osob			

TABULKA č.3			
Náklady v r. 2006	rok	měsíc	den
- bez sociálních dávek, příspěvků PO a kapitálových výdajů	314.017	26.168	872,27
Průměrný denní počet vězňených osob v roce 2005 činil 19124 osob			

Počítáme-li denní částku na jednoho vězně 872 Kč, stojí ročně vězni daňové poplatníky **65, 3 milionu Kč**. Náklady na jednoho vězně za rok neustále stoupají. Do této částky nejsou počítány opravy věznic, vybavení věznic apod. Částky, které ročně vězni svou prací navrátí do státní pokladny jako náklady za výkon trestu, jsou naprosto bezvýznamné. Toto tvrzení je můj odhad. Tuto informaci jsem nenašel v žádné volně přístupné statistice Ministerstva spravedlnosti nebo Vězeňské služby. Pokud taková statistika existuje, mohl by se leckterý zákonodárce zamyslet nad tím, že změna legislativy je více než potřebná. Nejde jen o omezení bezpečnostních předpisů při práci vězňů mimo

věznici, která je pravděpodobně psaná pro případ, že by se rozhodli pracovat klienti věznice Mírov, ale zejména o zřízení pracovišť se státní účastí, kde by se vyrábělo zboží určené především pro spotřebu ve státní správě a vězňové vykonávali práci (služby – údržba, úklid, apod.) Soukromým subjektům, které mají zájem o práci vězňů, pomoci např. daňovou úlevou. Všeobecně je známo, že ve věznicích zahálí lidský potenciál, o který nikdo nemá zájem. Pokud vynecháme čistě ekonomickou stránku, mnoho vězňů by podle mého názoru rádo pracovalo. Potvrdilo mi to několik bývalých vězňů, kteří shodně uvádějí, že trest daleko lépe utíká při pracovním nasazení. Některým z nich práce skutečně otevřela oči a zjistili, že mohou dělat to, co je baví (konkrétní případ obráběče kovů) a jsou za to i placeni. V neposlední řadě, pracující vězen nemá čas šikanovat spoluvězně, promýšlet trestnou činnost, se kterou se začne zabývat po propuštění. Z jeho pracovní činnosti může mít prospěch nejen společnost, ale zejména poškozený, který by se tímto mohl dočkat alespoň částečné kompenzace za škodu vzniklou trestnou činností pachatele.

4. Současná česká justice

4.1 Problémy v aplikaci českého práva

Problémy v aplikaci trestního práva vidím v několika rovinách. V první řadě jde o nepružnost a zmatečnost zákonodárců při tvorbě nových zákonů. Trestná činnost se vyvíjí zejména technickým směrem, novými směry v oblasti hospodářské a problémy vznikají i v souvislosti se začleněním České republiky do Evropské unie a Schengenského prostoru. Zákonodárci ve své politické rivalitě neumějí nebo nechtějí přijmout nové normy, ačkoli z vývoje společnosti se dalo předpokládat, že takové normy se budou muset přijmout. Normy se přijímají opožděně, nebo na poslední chvíli a jsou „šité horkou jehlou“. Do zákonodárského procesu vstupují lobbisté a vzniklé normy se musí často měnit, jsou v nich nepřesnosti a ústupky zákonodárců z normy kvůli ústupkům z normy jiné a tím se mění smysl, proč je norma vůbec vydávána nebo novelizována.

V druhé řadě je problém v aplikaci trestního zákona orgány činnými v trestním řízení. Po roce 1990 bylo z řad policie propuštěno mnoho velmi dobrých odborníků pro jejich příslušnost v určitých složkách MV. Došlo k situaci, že nové policisty neměl kdo učit a po dobu několika let byla situace kritická, kdy noví pracovníci museli reagovat na mnoho nových novel a změn v době, kdy se sami měli učit standardy policejní práce. V této době rapidně vzrůstala kriminalita a enormně se snížila objasňenost trestné činnosti. K uklidnění došlo až v období okolo roku 2000. Po roce 2004 byl připravován nový zákon o služebním poměru a okolnosti spojené s jeho přípravou, přijetím a rychlou změnou těsně před jeho přijetím a schválením, znejistil velkou část policie a zákon znovu nastartoval odliv dalších zkušených policistů. Toto pro policii nepříznivé období začíná vrcholit v roce 2009, ve kterém končí různé výjimky ze zákona o služebním poměru a mnoho policistů bude muset ukončit svojí činnost na útvarech policie, které jsou vyšší než základní (Místní a Obvodní oddělení). Vzhledem k tomu, že již na útvarech Služby kriminální policie a vyšetřování je požadavek vysoká

škola, odejde k 1.1.2010 znovu mnoho zkušených policistů, kteří nemají požadované vzdělání. V současné době je takový stav, že chybí velké množství policistů. Vedení policie vydalo nemalé finanční částky v náborové akci „Hledám parťáka“, ale tato akce získala většinou pouze zájemce z regionů s velkou nezaměstnaností, kteří neprošli přijímacím řízením. Ti, kteří prošli, mají zkrácenou dobu teoretické přípravy, než jaká byla v minulosti. Ke konci roku 2009 odejde do civilu velká skupina policistů, které končí přechodné období. Od roku 2010 budou občany chránit napůl vyškolení policisté, kteří k této práci z větší části nemají žádný vztah mimo proklamované „finanční a sociální jistoty“. Ti zkušení budou zavaleni dotazy nezkušených a veškerá odborná práce vyžadující nejen vzdělání, jak požaduje zákon, ale zejména praxi, zkušenost a přístup k práci, bude prováděna sice vysokoškolačkem, který zná teorii práva ze školy, ale aplikovat tyto poznatky do praxe se naučí až za několik let. Podle mého názoru bude mít tento stav za následek zvýšenou kriminalitu, sníženou objasněnost, delší dobu trvání trestního řízení a mnoho obvinění bude zastaveno kvůli procesním chybám. Občané ztratí již tak podlomenou důvěru v policii a spravedlnost vůbec.

Policie, státní zastupitelství a soudy nemají již delší dobu důvěru občanů. Tento stav je způsoben zejména korupčními aférami. Všechny složky se také potýkají s „džunglí“ nařízení, postupů, legislativy a byrokracií. V současné době je patrný zejména zápas justice s administrativou. Pro ilustraci uvedu několik případů z praxe.

Nejednou jsem byl svědkem toho, jak na státním zastupitelství či soudu je spisový materiál rozložen na všech místech v místnosti, na podlaze zbyly jen úzké průchody pro jednoho člověka mezi haldami pořadačů se špatně označenými spisy. Úřednice zavalená administrativou nemohla ani dohledat spis, do kterého jsem dodával důležitou část a moji žádost či jiný dokument položila na obrovskou hromadu podobných dokumentů na stole s tím, že až se k tomu dostane, ozve se. Většinou se neozvala a např. žádost o odposlech a záznam telekomunikačního provozu, na kterém záviselo vyšetřování zvláště závažné úmyslné trestné činnosti, ke které zavazují mezinárodní smlouvy, zůstalo na stole

zastupitelství i několik týdnů i přes opakované urgencye. Do získání povolení změnil pachatel telefonní číslo a celý kolotoč začal znovu.

Vzhledem k tomu, že jsem se zabýval trestnou činností na úseku drog, mnoho svědků v trestním řízení využilo ustanovení § 52, odst. 2, trestního řádu a požádalo z oprávněných důvodů o utajení své pravé totožnosti. Toto utajení obnáší i utajení podoby a hlasu. Zejména poslední aspekt je velmi důležitý a přináší s sebou mnoho problémů. Svědek vypovídá sice z jiné místnosti, než je vedeno hlavní líčení, ale jeho výpověď je do sálu přenášena telefonem přes reproduktor. Bohužel se již několikrát stalo, že obžalovaný poznal svědka po hlase a poté následovala msta zakončená v některých případech i vraždou.

Technické prostředky policie ani soudu nepočítají s hlasovým modulátorem. Tento jednoduchý přístroj přitom vlastní každá televize a mnoho soukromých subjektů. Dá se připojit ke každému telefonu. Jeho velmi zdařilý přenosný model s možností nastavení modulace hlasu, důležitý pro změnu všech typů a barev hlasu, se dal v roce 2004 zakoupit za částku pod 40.000,-Kč. Policie disponovala jedním tímto nepřenosným zařízením v budově Pražské správy a soud disponoval jedním tímto nepřenosným zařízením u Městského soudu v Praze. Na obě tato zařízení byl vypracován pořadník. Ovšem pokud hlavní líčení probíhalo u obvodního soudu, nebylo toto zařízení k dispozici vůbec. Je s podivem, že nákup zařízení za tak směšnou částku nebyl vůbec v programu soudů, přičemž každá jednací místnost soudu je vybavená audiotechnikou pro ozvučení za částku zcela jistě vyšší a není využívána vůbec, nebo jen zcela výjimečně. Abych mohl zajistit zákonem stanovenou ochranu svědka, musel jsem si na vlastní náklady toto zařízení zapůjčit bez jakékoli možnosti na vrácení nákladů. Panu soudci se technické vybavení tak líbilo, že ještě po ukončení případu mi několikrát telefonoval, abych mu svoje zařízení přijel namontovat a nemohl pochopit, že bylo zapůjčené soukromým subjektem pouze pro účely trestního řízení.

To je problém, který je žhavý dodnes. Zákon zaručí občanovi určitou jistotu za ochotu spolupracovat s justicí, ale nedokáže již vytvořit podmínky pro naplnění zákona a není ani vidět žádná snaha o nápravu.

Zajímavým problémem současného zákonodárství je nový trestní zákon a trestní řád, který bude účinný od 1.ledna 2010, kde dojde ke snížení věku trestní odpovědnosti z 15-ti na 14 let. Tato novinka je podle mého názoru vytvořená na základě tlaku veřejného mínění jako předvolební iniciativa. Trestní zákon možná tuto hranici sníží, ale zatím jsem nezaregistroval změnu zákona o občanských průkazech nebo změnu zákona o základních školách. Na jedné straně existuje snaha o získání veřejnosti, na druhou stranu chaos v normách dotčených změnou, které se budou řešit na poslední chvíli, nebo až v době, kdy praxe ukáže, že postup podle novely znemožňuje postup podle zákona jiného. Tato situace, která bude společnost stát opět nemalou částku, jistě dobré mínění o zákonodárném sboru nepodpoří.

V oblasti soudů vidím několik problémů. Nejednotný právní názor. Každý soudce, státní zástupce, obhájce mají jiný právní názor na jednu a tu samou věc a každý vykládá zákon jinak. Tím se snižuje důvěra k soudům obecně. Další problém je protahování délky trestního řízení. Částečně je způsobeno činností nebo nečinností policejních orgánů a nezřídka státního zastupitelství a soudců. Zbytečná administrativa velmi zdržuje všechny orgány činné v trestním řízení a dává možnost vzniku procesních chyb. Potřeba investovat do provozu a modernizace soudů nahrává podvodným praktikám v přidělování státních zakázek a jsou plýtvány peníze daňových poplatníků, které měly původně sloužit ke zlepšení soudnictví. Aktuálním problémem je přechod na elektronické evidování spisového materiálu, které i přes investování do drahých technologií nefunguje a zabírá čas úředníkům soudů a vzniká chaos ve spisovém materiálu.

Nezřídka jsou soudci vystaveni tlaku ze strany obviněných nebo obžalovaných a jejich pokusů o korumpování. Částka nabídnutá za ovlivnění případu mnohokrát převyšuje roční plat soudce a nezřídka se rozhodne vyhovět. Během své praxe jsem několikrát slyšel větu: "Je potřeba případ dostat do (zde zazněl okres nebo obvod), zde mám soudce na trest". Množstvím řešených případů nezbývá čas na důsledné zkoumání každého z nich. Snaha ukončit co nejrychleji případ dává prostor ke vzniku justičních omylů, nebo naopak uložením trestu pod

hranicí sazby. Zním několik případů, kdy byl spisový materiál soudcem překvalifikován, některé důkazy vypuštěny a případ byl vyřešen trestním příkazem, který byl jednoznačně ve prospěch obžalovaného. Takový přístup nechápu. Jako policista jsem byl rozhořčen znevážením své práce a jako občan jsem ztratil důvěru v justici. Běžný občan, který se dozví z médií o tom, že pachatel závažného trestného činu byl propuštěn na svobodu nebo, že pachatelé podvodů, při kterých vznikly milionové ztráty, byli odsouzeni na tři roky nepodmíněně, se cítí být poškozen na svých právech, nechápe počínání soudu a přestává věřit ve spravedlnost. Opačně je na tom pachatel, který nabude přesvědčení, že mu nezákonné jednání projde zcela, nebo jen s nepatrným trestem a efektivita trestu se poté vytrácí. Uvedu ještě jeden případ pro ilustraci.

V roce 1996, muž ve věku 52 let pracoval jako řidič nákladního vozidla. Způsobil dopravní nehodu, při které byl zraněn jeho závozník a vznikla značná škoda na vozidle. Zranění závozníka nebylo vážné, ale vycítil příležitost a délka jeho pracovní neschopnosti zapříčinila i obvinění z ublížení na zdraví. Tento muž si při nehodě vážně zranil nohu a sám má trvalé následky dodnes. Vzhledem k jeho zdravotnímu stavu a opakovanými znaleckými posudky, které vyžadoval a i sám dodal majitel vozidla, se trestní řízení pro banální dopravní nehodu, kde nebylo o příčině nehody a jejím viníku pochyb, táhlo do r. 1998. Poté byl muž odsouzen ke dvěma letům nepodmíněně ve věznici s dohledem. Kvůli jeho zranění mu byl odložen nástup do výkonu trestu. V roce 1999 se přihlásil k vykonání trestu, ale z kapacitních důvodů mu byl trest opět odložen. Našel si práci a začal si upevňovat svojí pozici. K nástupu do výkonu trestu byl vyzván až v polovině roku 2000 a jako místo výkonu trestu mu byla určena věznice v Praze na Pankráci, která je vedena převážně jako vazební. Bylo tedy naplněno, že odsouzený by měl vykonat trest ve věznici, která je nejbližší jeho trvalému bydlišti, ale režim vazební věznice, kde je jen velmi málo odsouzených k výkonu trestu, znamená výkon trestu téměř v podmínkách vazby. Tento muž vykonal trest za dopravní nehodu skoro po čtyřech letech od spáchání nedbalostního trestného činu. Během výkonu trestu přišel o práci a psychické následky výkonu trestu v podobném režimu jako je vazba nese

dodnes. Z výkonu trestu byl po jednom roce podmíněčně propuštěn. O efektivitě trestu zde vůbec nemůžeme mluvit. U těchto případů, by měl soud zvažovat určitý druh trestu alternativního.

4.2 Trest odnětí svobody a alternativní tresty

Jak je již v práci uvedeno, efektivita trestu odnětí svobody není velká a je pro českou ekonomiku velmi nákladná. Alternativní tresty jsou vhodnou náhradou, při které mohou být uplatněny nároky poškozeného a společnosti. Není zde problém přeplněné věznice a s pachatelem na svobodě se za určitých podmínek dá pracovat ve smyslu výchovného působení, dodržování léčby apod. Alternativní trest nelze uplatnit jako alternativu za všechny trestné činy. Použití alternativních trestů upravuje trestní zákon a trestní řád. Řídí se nebezpečnostní činu pro společnost a výší trestní sazby.

V českých věznicích by mohlo být o téměř polovinu méně vězňů, pokud by více fungovaly alternativní tresty. V současnosti z více než 20. tisíc vězňů má 8460 vězňů trest nižší než dva roky a přitom se mohly na ně aplikovat alternativní tresty. Pokud by se toho podařilo docílit, věznicím by se tím výrazně odlehčilo.

Statistiky uvádějí, že 4600 osob je ve vězení s trestem do jednoho roku a 1300 lidí má uložen trest do tří měsíců vězení. Vězeňští pedagogové nemají prostor na to, aby mohli s odsouzenými pracovat ve snaze změnit jejich postoje a vrátit je do řádné společnosti, neboť z oddělení příjmu do oddělení výstupu uplyne jen krátká doba. Například Německo je na tom s alternativními tresty lépe.

V Německu připadá na 100 tisíc obyvatel asi 100 vězňů, v Česku je to 186, na Slovensku asi 170 a v bývalých zemích Sovětského svazu asi 600.

Věznice by byly ve srovnání se současným stavem kapacitně neobsazené, výchovné programy by byly mnohem úspěšnější. Věznice jsou nyní naplněny na 103 %. Je v nich nejvíce vězňů od počátku roku 2005. Problém není podle soudců v tom, že by byly alternativní tresty udělovány málo. Naopak, jsou udělovány ve zvýšené míře. Potíže jsou s velkým počtem odsouzených, které alternativní trest nepřiměje k nápravě

a kteří jej nevykonají nebo se nadále podílejí na trestné činnosti. Výsledkem jsou poměrně nízké tresty, které si ale musí odsouzený vykonat za mřížemi. Největší kuriozitou českého vězeňství je případ dvacetileté dívky z Brna, která si musela ve vězení odpykat jeden den. Neodpracovala totiž dvě hodiny ze svého padesátihodinového trestu obecně prospěšných prací, který dostala za krádež. Trest jí byl přeměněn na vězení.

Alternativní tresty neřeší všechny problémy. Zákon zná deset forem těchto trestů, přičemž používány jsou hlavně obecně prospěšné práce, zákaz činnosti nebo pokuta. Tu ale nelze udělit lidem, kteří uvádějí, že peníze nemají, což snižuje možnosti soudců při ukládání trestů.

Částečným řešením problému by mohlo být zavedení domácího vězení, ve kterém bude trestaný sledován pomocí čipu a systému GPS (Velká Británie a severní Irsko). Touto formou by se mohly trestat například drobné krádeže, pokud pachatel není recidivista a má trvalý nebo přechodný pobyt. Záměr je obsažen v novém trestním zákoně, který bude účinný od 1. 1. 2010.¹⁴

Hovořit o všech alternativních trestech by bylo téma na celou diplomovou práci, proto se pokusím rozebrat pouze vybrané části.

4.3 Obecně prospěšné práce

Tento trest se mi zdá jako jeden z nejefektivnějších. Pachatel trestného činu může být prospěšný společnosti a ekonomicky nezatěžuje stát. Problém je ze strany obcí a měst, které nejsou schopné zajistit dodržování a kontrolu nad vykonáváním prací a zajistit materiál a pomůcky k výkonu těchto prací. Mnohokrát se stalo, že odsouzený k tomuto trestu odcizil svěřené nářadí a trest nevykonal. Mnoho osob je od té doby v policejním pátrání. Když jsem ještě pracoval u policie, nejednou se na mě obrátil pachatel trestné činnosti odsouzený k tomuto alternativnímu trestu, že městská část mu není schopna zajistit práci. Podle mého názoru by se do dohledu nad takto odsouzenými měla zapojit

¹⁴ Sestaveno ze zdrojů ČTK

probační a mediační služba a Městská policie. Pokud projíždím Prahou a Středočeským krajem, často mě napadá, že práce pro alternativně odsouzené musí být dostatek. Zejména okolí komunikací přímo nabízí starostům, že odsouzení k OPP zde mohou působit ještě několik let. Stát by měl vytvářet projekty, kde odsouzení mohou bez problémů realizovat své tresty. Zaplacení dohledu na stavbě školky, bude rozhodně ekonomičtější, než náklady na odsouzeného ve vězení, kde většinou jen rozvíjí a rozdává své zkušenosti s trestnou činností. Proč také nevyužít jako kontrolory a organizátory odsouzených k OPP např. nezaměstnané. Než vyplácet podporu člověku, který leží doma, je lepší využít jeho potenciál k organizaci práce odsouzených a k jejich kontrolám. Mzda za takovou práci pomůže nejen nezaměstnanému, ale několikanásobně se vrátí i obcím a městům, které mohou využít odsouzené k pracím, jejichž zajištění by musely jinak platit ze svého rozpočtu, tedy z kapes nás všech. Část finančních prostředků, ušetřených za osobu ve vězení, by mohla být věnována na kompenzaci škod poškozenému.

Další alternativní varianty jsou uvedené v zákoně č. 141/1961 Sb.

Podmíněné zastavení trestního stíhání § 307

V řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání, jestliže obviněný se k činu doznal, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě.

Narovnání § 309

V řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, může se souhlasem obviněného a poškozeného soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání, jestliže obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, uhradí poškozenému škodu způsobenou trestným činem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, popřípadě jinak odčiní újmu vzniklou trestným

činem, a složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům.

Způsob popsany ve výše uvedených paragrafech trestního řádu se mi zdá jako velmi dobrá alternativa pro pachatele trestné činnosti s nízkou společenskou nebezpečností. Za své praxe jsem několikrát postupoval v souladu s § 307 trestního řádu a v návrhu na podání obžaloby jsem v přípravném řízení státnímu zástupci uváděl, že jsem poučil obviněného v souladu s tímto paragrafem a navrhuji podle něho postupovat. Musím ale konstatovat, že znění výše uvedených paragrafů je daleko častěji aplikováno na obviněné z vyšší společenské vrstvy, kteří mají dostatek prostředků na uhrazení výše škody. Je to alespoň jistá kompenzace pro poškozené, kterým je uhrazena veškerá škoda.

Pro ilustraci cituji některá řešení v rámci Evropské unie

Opatření související s výkonem trestu odnětí svobody

Opatření, která do této kategorie zahrnujeme, nejsou v pravém slova smyslu skutečnými sankcemi. Jedná se spíše o určité úpravy, jenž modifikují výkon trestu odnětí svobody. O jejich uložení se rozhoduje v době, kdy je vynášen rozsudek. Tato opatření by proto neměla být zaměňována s dalšími, která taktéž umožňují, aby byla část trestu odnětí svobody vykonávána mimo vězení, ale jsou pachateli ukládána až v době, kdy se již nachází ve výkonu trestu - např. podmíněné propuštění nebo přerušování výkonu trestu.

Cílem těchto opatření, která počítají s částečnou detencí pachatele, a to buď formou přerušování pobytu ve výkonu trestu, nebo výkonem trestu odnětí svobody mimo vězení (a to dokonce např. i v bytě pachatele), je minimalizovat míru zásahů do svobody pachatele a vyhnout se tak ohrožení jeho resocializace.

Částečná detence (Semi-detention)

Uvěznění na část dne, které pachateli dovoluje, aby navštěvoval zaměstnání, účastnil se vzdělávacích kursů nebo se podroboval lékařské léčbě mimo vězení. Doba určená k pobytu ve vězení je zpravidla omezena na noc nebo na dobu, po kterou pachatel nevykonává určenou aktivitu. Institut částečné detence je užíván v Belgii, Itálii (zde je pachatel povinen strávit alespoň 10 hodin denně ve vězení a podrobovat se dalším rozličným omezením), dále ve Švýcarsku, Nizozemí, Portugalsku a Francii. Ve Francii je tento institut (semi-liberté "ab initio") možné uložit pouze v případech, kde trest odnětí svobody nepřesahuje šest měsíců, kromě toho je pachatel povinen prokázat, že je zaměstnán, účastní se vzdělávacího kursu či

výcviku, nebo je v lékařské péči. Toto opatření se taktéž vyskytuje v irském trestním zákonodárství, kde se jedná o systém dočasného propuštění z vězení (*temporary release from prison*). Doba pobytu mimo vězení může být stanovena na část dne, po kterou pachatel pracuje, či se účastní kursu. Za předpokladu, že pachatel plní stanovené podmínky - např. navštěvuje léčebné středisko nebo je podroben dohledu probačního úředníka, je taktéž možné, aby na svobodě trávil delší časový úsek.

Uvolnění z výkonu trestu za účelem pracovní aktivity

Opatření (*work release*), které odsouzenému dovoluje, aby byl zaměstnán mimo vězeňský sektor, se jako opatření částečné detence užívá ve Švýcarsku a Nizozemí. Ve Francii je možno toto opatření uložit až v době, kdy se pachatel již nachází ve výkonu trestu; o jeho uvolnění rozhoduje soud, který rozsudek trestu odnětí svobody uložil.

Víkendové vězení (*Weekend detention*)

Je forma přerušované detence, která dovoluje, aby byl uložený trest odnětí svobody vykonáván pouze o víkendech. Tento typ sankčního postihu existuje ve Švýcarsku, Belgii, Nizozemí, Německu a Portugalsku. Dále je sem možno zahrnout i tzv. institut **uvěznění ve volném čase** (*leisure - time imprisonment*), užívaný v případech mladistvých pachatelů v SRN, kde je pobyt ve vězení rovněž většinou stanovován na dobu víkendů.

Domácí vězení (*house-arrest*)

Umožňuje odsouzenému odpykávat krátkodobé tresty ve vlastním bytě či domě. Domácí vězení se užívá ve Španělsku a Turecku, kde je ukládáno v případech, kdy je odsouzená osoba starší 65 let nebo je-li v takovém zdravotním stavu, pro který není způsobilá pobývat ve vězení. Domácí vězení lze uložit pouze tehdy, nepřesahuje-li stanovený trest 30 dnů.

Výkon trestu v instituci mimo vězení (*-serving in an outside institution in lieu of prison*) existuje v SRN, Švýcarsku. Ve SRN je jeho užití upraveno Zákonem o drogách z 28.6.1981, na základě kterého může být osoba odsouzená k trestu odnětí svobody do dvou let přijata do protidrogové nebo protialkoholní léčebny. Ve Velké Británii může být v případech, kdy soud shledá, že by pro pachatele, kterého je za spáchaný trestný čin možné postihnout až trestem odnětí svobody, bylo prospěšné zvláštní zacházení, vydáno tzv. nařízení léčby (*hospital order*). Na základě tohoto nařízení může být pachatel umístěn do speciálního zdravotního zařízení nebo přijat pod ochranu (poručníctví) místního úřadu.¹⁵

Na závěr této kapitoly si dovoluji jeden příklad alternativního trestu k přestupku. Před rokem se kolega vrátil ze služební cesty z Číny a ukazoval mi fotografie z Pekingu. Na jedné z nich byl muž, který stojí

¹⁵ RENTZMANN, W., ROBERT, J.P. Citace z konference ředitelů Vězeňské správy. Strasbourg

na křižovatce s červeným praporkem v ruce. Kolega mi vysvětlil, že se jedná o alternativní trest za dopravní přestupek. Policista, který zastaví řidiče za dopravní přestupek, mu dá vybrat, jestli zaplatí pokutu, nebo bude stát půl hodiny na hanbě. Tento řidič si vybral hanbu. Na křižovatce stojí půl hodiny a odejít může pouze po uplynutí doby, po zaplacení pokuty, nebo pokud zjistí přestupek jiného řidiče, kterého má právo zastavit a který bude ochoten podstoupit stejný alternativní trest. Těžko říci, zda by podobná alternativa mohla fungovat v České republice. Vzhledem k morálce a přístupu k právu si myslím, že by nefungovala.

4.4 Úloha probace a mediace v trestním právu

Poslání a cíle Probační a mediační služby České Republiky

Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.

Probační a mediační služba ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multidisciplinární profese v systému trestní justice.

Cíle činnosti PMS

Integrace pachatele – Probační a mediační služba usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci.

Participace poškozeného – Probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.

Ochrana společnosti – Probační a mediační služba přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených

s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.¹⁶

Probační a mediační služba byla zřízena zákonem č. 257/2000 Sb. s platností od 1. 1. 2001.

Probační služba

Zajišťuje organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným. Kontrola výkonu trestů nespojených s trestem odnětí svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl státním zástupcem nebo soudem uloženým podmínkám a tím došlo k obnově narušených právních nebo společenských vztahů, to jsou základní obsahové úkoly této služby.

Mediační služba

Zajišťuje mimosoudní zprostředkování s cílem vyřešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost vedoucí k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět pouze se souhlasem obviněného a poškozeného.

Činnost „mediátorů a probátorů“ je upravena zákonem O probační a mediační službě a navazuje na ustanovení trestního zákona a trestního řádu. Činnost zajišťují střediska působící v sídlech okresních, obvodních nebo městských soudů.

Probace má návaznost nejvíce na ustanovení trestního zákona související s dohledem. (§ 26a dohled, § 26 podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, § 60a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem).

Pro přehled uvedu některé statistické údaje týkající se Probační a mediační služby.

Rok **2001**, kdy služba zahájila svou činnost

¹⁶ www.pmscr.cz

Ze získaných údajů vyplývá, že služba v uvedeném období pracovala celkem s **24961** případy, přičemž **73,8%** z těchto případů tvořily případy nově evidované. V celkovém počtu jsou zahrnuty i případy, které si služba převzala od probačních úředníků soudů, kteří agendu probačního úředníka před 1. lednem 2001 vykonávali (celkem 6 551 případů). Ze souhrnného počtu případů PMS je **pouze 8,1% případů, které se týkaly trestné činnosti mladistvých (1 486 případů).**

Z přehledu případů středisek probační a mediační služby v rámci přípravného řízení a řízení před soudem vyplývá, že **největší vytíženost středisek** ležela v oblasti **příprav podkladů pro alternativní způsoby trestního řízení** (institut podmíněného zastavení trestního stíhání § 307, 308 trestního řádu a institut narovnání § 309). Celkem se jednalo o **1 533 případů (tj. 63,8%)**, přičemž pracovníci PMS v rámci mediační činnosti v těchto případech připravili celkem **624 dohod. Ve 40,7% projednávaných případech** tohoto typu bylo dosaženo uzavření dohody o řešení následků trestného činu, včetně otázky náhrady škody mezi pachatelem a poškozeným – v rámci přípravy podkladů pro podmíněné zastavení trestního stíhání se jedná o 39,3% a v případech přípravy podkladů pro schválení narovnání 55,2%. **Další nejvytíženější oblastí činnosti středisek PMS v rámci této fáze trestního řízení je oblast vypracovávání zpráv soudní pomoci (celkem 282 případů, tj. 11,7%).** V oblasti **práce s klientem ve vazbě** střediska uváděla celkový počet **případů 234 (tj. 9,7%)**. Počet poškozených, kteří vyhledali pomoc **60**. Největší vytíženost v rámci vykonávacího řízení vykazovala střediska v oblasti zajištění výkonu **trestu obecně prospěšných prací** (celkem 10.180 případů, tj. 60,5%), a dále v oblasti zajištění probační činnosti spojené se **sledováním zkušební doby** za současného uložení **přiměřené povinnosti nebo omezení v institutech podmíněné odsouzení, podmíněné propuštění a podmíněné zastavení trestního stíhání** (celkem 2 463 případů, tj. 14,6%). Následuje oblast **výkonu dohledů v rámci podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a podmíněného upuštění od potrestání s dohledem** (celkem 1963 případů, tj. 11,7 %).

Rok 2007

Ze shromážděných statistických údajů vyplývá, že za rok 2007 střediska PMS v České republice evidovala celkem **27 648 nových případů**. Ve srovnání s celkovým počtem nově evidovaných případů v roce 2006 (24 885 případů) počet nově evidovaných případů v roce 2007 představuje oproti roku 2006 mírný nárůst a to o 11,1% (tj. o 2763 případů). Z dílčích údajů za rok 2007 vyplývá, že z celkového počtu nově evidovaných případů bylo **4 553 případů** (tj. 16,5%) evidováno v souvislosti s trestnou činností **dětí mladších 15 let a mladistvých**, **692 případů** (tj. 2,5%) spadá do oblasti trestné činnosti spojené s **drogovou problematikou** a **55 případů** (tj. 0,2%) bylo evidováno ve spojení s trestnou činností s **extremistickým podtextem**.¹⁷

TABULKA č.4 Zdroj podnětů	Počet podnětů - vykonávací řízení u dospělých klientů							
	2004	v %	2005	v %	2006	v %	2007	v %
Policejní orgány	1	0	1	0	1	0	0	0
Státní	1	0	5	0	7	0	3	0
Soudy	18426	95	17701	95,5	16870	95,1	18620	95,1
Klient, obv., ods.	934	4,8	815	4,4	848	4,8	937	4,8
Klient, poškozený	3	0	0	0	1	0	4	0
Ostatní	28	0,1	19	0,1	9	0,1	14	0,1
Celkem	19393	100%	18571	100%	17736	100%	19578	100%

TABULKA č.5 Děti mladší 15 let a mladiství	Celkem evidováno	Přípravné řízení a řízení před soudem	Vykonávací řízení	Přípravné řízení v %	Vykonávací řízení v %	Celkem v %
2005	3780	1830	1950	48,4	51,6	100
2006	3817	1837	1980	48,1	51,9	100
2007	4553	2285	2268	50,2	49,8	100

Zdroj: www.pmscr.cz

¹⁷ Komentář ke statistickému vyhodnocení činnosti středisek Probační a mediační služby v České republice za rok 2001 a 2007- Spr. 178/2008-000

Praktická část diplomové práce

5. Vymezení problému a cíle

Cílem empirické části je zhodnocení aplikace práva v České republice, zjištění názoru dotazovaných na efektivitu určitého druhu sankce a výkon této sankce, vhodnost a četnost používání určitého druhu sankce. Dále je úkolem zjistit, zda je obětem trestných činů věnována dostatečná pozornost a jsou-li spokojeni s procesem odškodnění.

5.1 Hypotézy

Hypotéza 1 – v současné době je nízká vymahatelnost práva a ukládané sankce jsou neefektivní

Hypotéza 2 – nedbalostní trestné činy by neměly být trestány odnětím svobody

Hypotéza 3 – trest odnětí svobody je jedna z mála sankcí, která odradí mnoho pachatelů od spáchání trestného činu

Hypotéza 4 – ukládané tresty za trestné činy by měly být přísnější

Hypotéza 5 – české právo nevěnuje dostatečnou pozornost obětem a pachatel má více práv než oběť

5.2 Charakteristika průzkumného (výběrového) souboru

Jako výběrový soubor jsem pro průzkum zvolil tři skupiny respondentů. V první skupině bylo dotazováno 120 osob, 60 osob z řad studentů čtvrtých ročníků středních škol větších měst. Jednalo o Prahu, České Budějovice, Pardubice a Kolín. Z každého města bylo dotazováno 10 studentů, z toho 5 mužů a 5 žen (tedy 40 osob do 20 let), a 20 osob

z prostředí těchto větších měst ve dvou věkových kategoriích. 5 mužů a 5 žen do 40 let věku a 5 mužů a 5 žen nad 40 let věku (tedy 20 osob).

Ve druhé polovině první skupiny bylo dotazováno 60 osob z prostředí malých obcí (Poříčí nad Sázavou, okr. Benešov, Nová Bystřice, okr. Jindřichův Hradec, Zbraslavice, okr. Kutná Hora a Loučná, okr. Jablonec nad Nisou), rozdělených podle pohlaví 30 mužů a 30 žen a dvou věkových skupin - 15 mužů a 15 žen do 40 let věku a 15 mužů a 15 žen nad 40 let věku.

Ve druhé skupině bylo dotazováno několik desítek osob z nichž bylo vybráno 20 osob, které se někdy v minulosti staly obětí trestného činu. Jednalo se o 11 žen a 9 mužů.

Ve třetí skupině bylo dotazováno 20 osob, které již v minulosti byly pravomocně odsouzeny za spáchání úmyslného nebo nedbalostního trestného činu. Jednalo se o 19 mužů a jednu ženu.

První a druhá skupina byla vybírána na základě mých služebních cest, které provádím několikrát do týdne. Třetí skupina byla vybrána účelově na základě kontaktů z mé praxe u Služby kriminální policie a vyšetřování v Praze, na základě doporučení mých bývalých kolegů a částečně náhodně.

5.3 Charakteristika metod

V praktické části práce jsem prováděl průzkum metodou otevřeného i řízeného rozhovoru, kdy dotazovaní odpovídali na předem připravené otázky. Výběrový soubor byl rozdělen do tří skupin. Ke každé skupině jsem měl připravené různé otázky, které jsem zaznamenával do připravených archů. U prvních dvou skupin byl průzkum prováděn v co nejpřirozenějším prostředí pro dotazovaného, jako jsou sportovní oddíly, kulturní zařízení volného času, společenské kluby, studovny, kavárny, různé pracoviště apod. Nebylo účelem provádět průzkum (zejména u první skupiny) v prostředí, kde by respondenti měli pocit, že jsou pozorováni svými vrstevníky, učiteli, i když rozhovor byl naprosto anonymní. Nejsložitější byla v určité části třetí skupina, z níž některé osoby měly za sebou pestrou kriminální minulost. Většina těchto

rozhovorů proběhla v kavárnách, restauracích a hernách. Ke každému dotazovanému bylo přistupováno individuálně podle osobnosti, intelektu a momentálního fyzického a psychického stavu. Některé otázky musely být z tohoto důvodu modifikovány až v průběhu rozhovoru.

Validita dat je ovlivněna různorodostí průzkumného souboru a subjektivním názorem respondentů na předmět této práce.

6. Interpretace výsledků

K provedení studie průzkumného šetření byla použita obsahová analýza. „Obsahová analýza je vyhodnocením počtu, kolikrát se daný jev (faktor) objevil, kolikrát jej účastníci zmínili“.¹⁸ V tomto případě se jedná o obsahovou analýzu záznamových archů, kam byly zaznamenávány výsledky rozhovorů.

6.1 Skupina I.

Co si představujete pod pojmem trestný čin?

Všech 40 studentů vědělo, že se jedná o chování nebo jednání v rozporu se zákonem. Muži a ženy do 40 let (10 osob) z měst věděli všichni, muži nad 40 (5 osob) z měst věděli všichni, ženy nad 40 let věděly 4 a jedna nevěděla.

Osoby z obcí, muži i ženy do 40 let (30 osob) věděli všichni, mužů nad 40 let vědělo 14, 1 nevěděl, žen nad 40 let vědělo 13, 2 nevěděly.

Studenti - 100% má představu a ví co je trestný čin. Muži a ženy do 40 i nad 40 let-100%. Muži a ženy z obcí do 40 let-100%. Mužů z obcí nad 40 let ví 14 osob (93,3%), 1 osoba (6,7%) neví. Ženy z obcí nad 40 let (86,6%) 13 osob ví, 13,4% (2 osoby) neví.

Z provedeného průzkumu jsou zjištěny téměř nulové rozdíly mezi studenty, věkovými kategoriemi a městy a obcemi. Celkově lze říci, že tomuto pojmu rozumí 96,6%, neví 3,4%.

Co si představujete pod pojmem sankce?

Všichni studenti věděli, co znamená sankce (100%). Muži a ženy z měst do i nad 40 let věděli, co znamená sankce (100%). Muži a ženy z obcí do 40 věděli všichni (100%). Muži z obcí nad 40 let věděli všichni (100%). Žen z obcí nad 40 let vědělo 14 osob (93,3%) a neví 1 osoba (6,7%).

¹⁸ KRAUS, B. *Sociální pedagogika II*. Brno: IMS Brno, 2007.

Z provedeného průzkumu jsou téměř nulové rozdíly, mezi studenty, věkovými kategoriemi a městy a obcemi. Celkově lze říci, že tomuto pojmu rozumí 99,1%, neví 0,9%.

Byla na Vás někdy nějaká sankce aplikována?

Záporně odpovědělo 119 osob, 1 muž z obce nad 40 let byl odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody s podmíněčným odkladem. Tedy 99,1% netrestáno, jedna osoba (0,9%) trestána.

Pokud byste se rozhodl (a) spáchat trestný čin, jaká sankce by Vás od něj mohla odradit?

100% (120 osob) dotázaných shodně odpovědělo, že by je od činu odradil trest odnětí svobody, dalších 48 osob (40%) navíc uvedlo trest smrti. Všichni odpověděli stejně i na další otázku: Pokud by jste někdy spáchal (-a), trestný čin, jakého trestu byste se nejvíc obával (-a). Lze vyvodit, že preventivně působí nejlépe trest odnětí svobody a trest smrti.

Myslíte si, že tresty ukládané v současné době jsou vysoké nebo nízké?

38 studentů (95%) si myslí, že tresty za násilnou a majetkovou trestnou činnost s vyšší škodou jsou nízké a naopak tresty nedbalostní (většinou se uvádějí za dopravní nehody bez zavinění smrti) jsou zbytečně vysoké, 2 studenti (5%) si myslí, že jsou tresty přiměřené. Muži z měst do a nad 40 let si všichni (100%) myslí, že tresty jsou nízké za násilnou trestnou činnost a vysoké za nedbalostní činy. Ženy z měst do 40 let 12 osob (80%) si myslí, že tresty za násilnou trestnou činnost jsou nízké a 3 osoby (20%) si myslí, že jsou přiměřené. Muži z obcí do 40 let a ženy z obcí do a nad 40 let (100%) si myslí, že tresty za násilnou trestnou činnost jsou nízké a ostatní, že jsou přiměřené. Muži z obcí nad 40 let 11 osob (73,3%) si myslí, že tresty jsou nízké a 4 osoby (26,7%) si myslí, že tresty jsou přiměřené.

Celkově lze tedy říci, že 92,5% 111 osob si myslí, že tresty jsou nízké zejména za násilnou trestnou činnost, která je obecně označována za nejhorší, a část by snížila sazby za nedbalostní trestnou činnost. 7,5% dotazovaných (9 osob) si myslí, že tresty jsou přiměřené.

Myslíte si, že tresty ukládané v současnosti jsou efektivní a působí výchovně na pachatele a proč?

V této otázce se všech 120 dotazovaných osob (100%) vyjádřilo, že se jim tresty nezdají efektivní a na pachatele výchovně nepůsobí. Na otázku Proč? skoro každý z uchazečů vyjmenoval několik důvodů, které jsou vesměs opakovány. Problém je podle dotazovaných: recidiva, vězni nepracují a naopak ve věznici získávají poznatky k trestné činnosti, krácení trestů z kapacitních důvodů věznice, ztráta práce a rodiny při odsouzení k VTOS za nedbalostní trestné činy (opět příklad dopravních nehod bez smrtelného zranění).

Cítíte nějaký problém v aplikaci trestního práva související s činností OČTŘ?

Při odpovídání na tuto otázku většina osob po chvíli reagovala rozčileně a mluvila o množství problémů, které přecházely z trestního práva zejména do sféry politické. 100% studentů vyslovilo ve spojitosti s policií a soudy slovo korupce. K tomu 50% studentů (20 osob) hovořilo o špatně zpracovaných zákonech. 8 studentů (20%) vidí jako problém dlouhou dobu trestního řízení a 4 osoby (10%) vidí problém v nenastoupení odsouzených do VTOS. Muži z města do 40 let 5 osob (100%) vidí jako problém korupci, nečinnost policie a průtahy v trestním řízení. Muži nad 40 let z města 4 osoby (80%) vidí problém v korupci a délce trvání trestního řízení, 20% (1 osoba) vidí problém v soudní administrativě a nepřehledných zákonech. Všechny ženy z města (100%) do i nad 40 let uvádějí jako problém korupci jak u policie, tak u soudu. Muži a ženy z obcí do i nad 40 let 100% mluví o korupci. Z toho navíc 10 osob (16,6%) mluví o nepřehledných zákonech a předčasném propouštění z vězení.

Celkově lze tedy říci, že 100% dotázaných vidí problém zejména v korupci u policie a soudu. 33,3% (40 osob) mluví o špatných a nepřehledných zákonech, 14,1% (17 osob) mluví o nepřiměřeně dlouhé době trvání trestního řízení, 3,3% (4 osoby) mluví o problému nenastoupení do VTOS, 0,8% (1 osoba) mluví o velmi špatné soudní administrativě, 8,3% (10 osob) mluví o předčasném propouštění vězňů z VTOS.

Víte co znamená alternativní trest a znáte nějaký?

Na první dotaz pouze 2 osoby (1,6%) nevěděly, co znamená alternativní trest. Po krátkém vysvětlení a pochopení, o co se jedná, nějaký alternativní trest znalo 100% dotázaných. Opět nelze dělat rozdíly mezi městy a obcemi. Ze všech dotázaných, 87 osob (72,5%) znalo obecně prospěšné práce, 105 osob (87,5%) znalo tzv. „podmínku“ a 58 osob (48,3%) znalo peněžitý trest. Lze konstatovat, že alternativa k trestu odnětí svobody je všeobecně známá, většina dotazovaných znala dva až tři druhy.

Jaký trest je podle Vás efektivnější? VTOS? A proč? Alternativní trest a proč?

96,6% dotazovaných (116 osob) uvedlo, že efektivnější je trest alternativní, neboť neomezuje odsouzeného na svobodě a tím neničí jeho rodinu a práci, dělá něco pro společnost a stát za něj neplatí pobyt ve vězení, kde nemusí pracovat. 100% dotazovaných by ale naopak zpřísnilo výkon trestu odnětí svobody za násilné trestné činy. Počínaje zvýšením trestní sazby, zpřísněním režimu ve věznici a nutnou pracovní povinností. Pouze 4 osoby (3,4%) si myslí, že efektivnější je trest odnětí svobody.

6.2 Skupina II. oběti trestných činů

V druhé skupině byly dotazovány osoby, které se v minulosti staly poškozenými z trestné činnosti. Ve skupině zůstalo 20 osob, z toho 9 mužů a 11 žen. Skupina byla vytvořena tak, že byli dotazováni občané všech věkových skupin, pohlaví a zaměstnání. Do skupiny byli zařazeni ti, kteří byli poškozeni trestným činem a souhlasili se zapojením do průzkumu. Výběr byl čistě náhodný a to vypovídá i o zastoupení druhů trestné činnosti ve společnosti. Z 20 osob bylo 17 osob poškozeno trestnou činností proti majetku, 5 osob krádeží motorového vozidla, 4 krádeží prostou (odložené věci v zaměstnání, na dovolené apod.), 5 krádeží vloupáním do bytu nebo domu, 3 kapesní krádeží. 1 osoba byla dotčena ublížením na zdraví, 1 byla omezována na svobodě a znásilněna, 1 poškozena zanedbáním povinné výživy. Trestné činy ve skupině jsou

zastoupené v několika hlavách trestního zákona a to proti majetku, proti životu a zdraví, proti svobodě a lidské důstojnosti, proti rodině a mládeži.

Jakého charakteru byl trestný čin, kterým jste byli poškozeni?

Struktura vzorku byla následující 5 osob poškozeno krádeží motorového vozidla 25%, 4 osoby krádeží prostou 20%, 5 osob krádeží vloupáním 25%, 3 osoby krádeží kapesní 15%, 1 osoba ublížením na zdraví 5%, 1 osoba omezováním osobní svobody a znásilněním 5%, 1 osoba zanedbáním povinné výživy 5%. Celkem 85% (17 osob) bylo poškozeno majetkovou trestnou činností, 5% (1 osoba) trestnou činností proti životu a zdraví, 5% (1 osoba) trestnou činností proti lidské svobodě a důstojnosti, 5% (1 osoba) trestnou činností proti rodině a mládeži. Lze se dohadovat, že nejrozšířenější je majetková trestná činnost.

Byl odhalen pachatel této trestné činnosti?

ANO 10% (2 osoby), NE 90% (18 osob)

Jaký byl pachateli uložen trest?

1 pachatel (vloupání do bytu) nepodmíněné odnětí svobody v délce 2 let, 2 pachatelé (omezování osobní svobody a znásilnění) nepodmíněné odnětí svobody v délce 4 let.

Byl jste ne/spokojen s průběhem trestního řízení a proč?

První osoba (50%) byla nespokojena. Obviněný byl vyšetřován na svobodě a nedostavoval se k soudu, byl umístěn do celostátního pátrání, a trestní řízení trvalo rok a půl.

Druhá osoba (50%) byla nespokojena, protože obviněný byl vyšetřován vazebně, z věznice vyhrožoval telefonicky a písemně i přes kamarády, řízení trvalo skoro rok, ačkoli důkazy (DNA apod.) jasně mluvily proti pachateli. Trest byl podle názoru poškozené směšný, pachatel po 2 letech podmíněně propuštěn a opět vyhrožuje. Celkem nespokojeno 100%.

Byla vám nahrazena škoda?

První osoba, uvedla, že nebyla. Ačkoli v rozsudku bylo nařízení o náhradě škody, nikdy nebyla žádná finanční částka poškozenému poukázána.

Druhá osoba, uvedla, že nebyla. Nebyla jí způsobena újma materiální, ale fyzická a psychická, v rámci soudního řízení se však žádná škoda neřešila, výše trestu, chování pachatele a jeho předčasné propuštění zcela zničilo její důvěru v justici a víru ve spravedlnost. Celkem nespokojeno 100%.

Byl (-a) jste spokojena s postupem OČTŘ k vaší osobě jako k poškozenému? Ano/ne proč?

První osoba, byla celkem spokojena s prací policie. Byla překvapena, že došlo ke zjištění pachatele. Byla zklamána z práce soudu, ačkoli se jednalo v případě pachatele o osobu bez trvalého bydliště zabývající se trestnou činností, nebyla vyšetřována vazebně, pachatel se k soudu nedostavoval a když se jednou nedostavil poškozený, bylo mu „vyhrožováno“ soudem pořádkovou pokutou a předvedením.

Druhá osoba, byla nespokojena s prací policie. Případ policisté brali jako rutinu bez osobního přístupu, žádná nabídka psychologa, nepříjemný výslech 2x na policii, jednou u soudu, přístup soudu ještě horší než policie, soudce ani státní zástupce poškozené nevěřili a zjevně nadržovali pachateli (podle ní). Nevěřili údajně ani, že pachatel vyhrožuje z vězení, výše trestu – výsměch a propuštění po polovině trestu ještě větší. Dotazovaná byla velmi nespokojena. Celkem nespokojeno 100%.

Byl (a) jste někdy kontaktován úředníky probační a mediační služby a víte jakou činností se zabývá?

100% ne, v obou otázkách.

6.3 Skupina III. pachatelé

Do třetí skupiny byly vybrány osoby, které již někdy spáchaly trestnou činnost a byly za ní pravomocně odsouzené. Z toho 10 osob za úmyslnou trestnou činnost a 10 osob za nedbalostní trestnou činnost. Jedná se o 19 mužů a jednu ženu. Struktura vzorku: Majetková trestná činnost 4 osoby (20%), násilná trestná činnost 2 osoby (10%), drogová trestná činnost 2 osoby (10%), trestné činy proti pořádku ve věcech

veřejných 2 osoby (10%). Tato skupina je zastoupena trestnými činy výtržnictví, ublížení na zdraví, loupež, krádež vloupáním a kapesní krádeží, úvěrový podvod, maření výkonu úředního rozhodnutí, řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění a dvakrát nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů.

Skupina nedbalostních trestných činů (10 osob), zahrnovala trestné činy proti rodině a mládeži 1 osoba 5%, trestné činy obecně nebezpečné 2 osoby 10%, trestné činy obecně nebezpečné 2 osoby (10%), trestné činy hrubě narušující občanské soužití 5 osob (25%). Zde jsou zastoupeny trestné činy porušování a ohrožování obecně prospěšného zařízení, neoprávněné nakládání s osobními údaji, ohrožení pod vlivem návykové látky, zanedbání povinné výživy, ublížení na zdraví z nedbalosti.

Jste prvotrestaný nebo recidivista?

Prvotrestaných bylo 8 osob (40%), recidivistů 12 osob (60%)
Z dotazovaných osob je tedy více než polovina vícekrát trestaných.

Jaký byl trest při Vašem posledním (prvním) odsouzení?

Trest odnětí svobody nepodmíněně 11 osob (55%), trest odnětí svobody s podmínkou 4 osob (20%), obecně prospěšné práce 5 osob (25%).

Jaký trest byl pro Vás nejhorší?

Trest odnětí svobody nepodmíněně byl uložen 10 osobám (90,9%), obecně prospěšné práce 1 osobě (9,1%).

Jaký pocit ve Vás zanechal výkon trestu odnětí svobody a byl byste ho schopni znovu absolvovat?

Z výkonu trestu odnětí svobody má velmi špatné pocity 10 osob (90,9%). Zejména se jednalo o ty, na které byla uvalena vazba, znovu trest absolvovat by nechtělo 8 osob (zcela jistě ne), 2 osoby (pouze v nejnútnejším případě), 1 osoba (9,1%) uvádí, že podruhé už se vězení dalo snést a je mu to jedno.

Pokud byste si mohl (-a) vybrat mezi VTOS a alternativním trestem?

10 osob (90,9%) by volilo alternativní trest, 1 osoba (9,1%) uvádí „Než vyfasovat 300 hodin prací, šel by raději do vězení“.

Pokud byste si mohl vybrat místo VTOS alternativní trest, jaký by pro Vás byl nejpříjemnější?

16 osob (80%) uvedlo obecně prospěšné práce, 3 osoby (15%) uvedlo peněžitý trest, 1 osoba (5%) uvedla trest odnětí svobody s podmínkou.

7. Závěrečné zhodnocení výsledků průzkumu

Cílem empirické části bylo zhodnocení aplikace práva v České republice, zjištění názoru dotazovaných na efektivitu určitého druhu sankce a výkon této sankce, vhodnost a četnost používání určitého druhu sankce. Dále bylo úkolem zjistit, zda je obětím trestných činů věnována dostatečná pozornost a jsou spokojeni s procesem odškodnění.

Vyvrácení nebo potvrzení hypotéz.

Při vyhodnocení odpovědí v první skupině dotazovaných, kde byly osoby rozděleny do několika kategorií, jsem nezjistil téměř žádné nebo jen zanedbatelné rozdíly mezi studenty a dospělými z větších měst i mezi obyvateli měst a malých obcí. Nehrál zde roli ani věk a pohlaví dotazovaných, jak jsem se původně domníval. Očekával jsem lepší výsledky u studentů a osob do 40 let ve větších městech, kde jsem předpokládal větší znalosti a vyšší právní vědomí z důvodu věku a prostředí ve kterém žijí. Nižší právní vědomí jsem naopak očekával u osob starších 40 let a zejména u starších osob, žijících v malých obcích. Průzkum mě přivedl k názoru, že dění v politické sféře a justici bez rozdílu prostředí bydliště, věku a pohlaví sleduje většina občanů a ze situace v současné sociální realitě nemají mnoho důvodů ke spokojenosti. Každý z dotazovaných mluvil nejméně o jednom případě korupce z prostředí politiky a justice. Některé názory byly značně zkreslené nebo špatně pochopené. Jako zdroj těchto informací všichni uváděli média a nejvíce televizi, jejíž zpravodajství sledoval nejméně dvakrát za týden každý z dotazovaných. Někteří z dotazovaných sledovali zpravodajství několika televizních stanic a vyhodnocovali rozdíly v prezentaci informací.

Zhodnocení otázky k aplikaci práva. Většina dotazovaných odbíhala od aplikace práva k politice. Zde je patrné, že normotvorný proces je zhruba znám většině populace a je to problém neustále aktuální. Skoro všichni dotazovaní téměř shodně uváděli k činnosti soudů a policie slovo korupce. Dalším očekávaným problémem byly chaotické a tzv. „horkou jehlou“ vytvořené zákony a dlouhá doba trvání trestního řízení.

Při průzkumu bylo nejvíce hovořeno o trestu odnětí svobody a alternativních trestech. Překvapilo mě, že alternativní tresty znala naprostá většina dotázaných. Dva dotazovaní si nemohli vybavit, o co jde, ale po krátkém vysvětlení se rychle zorientovali. Většina z dotazovaných si myslí, že tresty jsou příliš mírné pro pachatele násilných trestných činů a navrhovali by jejich zvýšení a zbytečně tvrdé pro pachatele nedbalostních činů, zejména pokud jde o dopravní nehody bez smrtelného zranění.

Ve skupině dotazovaných obětí – poškozených z trestné činnosti se bohužel podařilo najít pouze dva, kdy byl pachatel dopaden. Jeden z nich je naprosto nespokojen s prací policie a soudu a druhý z nich je nespokojen s prací soudu. Trestní řízení v obou případech trvalo více než jeden rok. K odškodnění ani u jednoho dotazovaného dodnes nedošlo.

Největším překvapením bylo pro mě to, že ani jeden z dotazovaných nezná pojem Probační a mediační služba a neví, čím se zabývá. Nikdo z poškozených nebyl touto službou kontaktován.

Na začátku praktické (průzkumné) části práce jsem si stanovil několik hypotéz, které měl provedený průzkum vyvrátit nebo potvrdit.

Hypotéza 1 byla průzkumem potvrzena, neboť většina dotázaných není spokojena s efektivností sankcí. Věznice jsou plně recidivujících pachatelů, jejichž možnost převýchovy je mizivá. Tresty jsou ukládány po dlouhé době od sdělení obvinění. Další problém je v předčasném propouštění odsouzených z důvodu kapacitní přeplněnosti věznic. Pro vězně není dostatek práce a tím nadměrně zatěžují státní ekonomiku a není zde naplněn důležitý aspekt odškodnění oběti. Z přetíženosti justice (z důvodu nadměrné a chaotické administrativy) a orgánů činných v trestním řízení, není dostatečně vykonávána jejich práce a vznikají jak procesní chyby, tak dostatek prostoru ke korupčnímu chování, které má za následek nízkou vymahatelnost práva.

Hypotéza 2 byla potvrzena. Za nedbalostní činy by měly být ukládány tresty alternativní, které nedevastují osobu pachatele po psychické a fyzické stránce a dají mu možnost odčinit svůj trestný čin prací užitečnou pro společnost. VTOS většinou připraví odsouzeného o práci, rodinu a sociální zázemí. Odsouzený, který vidí, že trestné činy

s velkou způsobenou škodou nejsou potrestány a za dopravní nehodu, nebo jiný trestní čin s nižší společenskou nebezpečností sám vykonává trest odnětí svobody, ztrácí důvěru ve spravedlnost a je těžce narušeno jeho mínění o společnosti. Těžké je zajistit nejen práci pro odsouzeného, tak vymáhání práva u odsouzených, kteří nevykonají tuto činnost, nebo se skrývají.

Hypotéza 3 je potvrzena pouze z jednoho pohledu na tuto problematiku. Je to sankce, které se bojí všichni pachatelé a nechtějí ji znovu absolvovat ani odsouzení po výkonu tohoto trestu. Z druhého pohledu to není ale sankce, která by dokázala odradit pachatele úmyslného trestného činu od spáchání takového činu. Podle mého názoru jde o sankci, která vyvolává respekt pouze u slušných občanů, kteří jsou schopni spáchat nedbalostní trestný čin. O tom vypovídají i statistické údaje, které hovoří o velkém množství recidivujících osob. Osobně si myslím, že hypotéza 3 nebyla potvrzena.

Hypotéza 4 byla potvrzena. Údaje získané průzkumem ukazují na to, že si 100% dotázaných myslí, že ukládané tresty jsou nízké a málo přísné. Zejména jde o zvláště závažné úmyslné trestné činy. V první řadě je vždy poukazováno na mírné tresty za násilnou trestnou činnost. Média nás informují o výsledcích soudních líčení a slušný občan nechápe, jak ublížení na zdraví, znásilnění nebo vražda mohou být postiženy tresty, které jsou často pod hranicí trestní sazby za takový čin. Každá taková kauza značně otřese důvěrou občanů v justici. Společnosti se nelíbí odsouzení pachatele, který způsobil miliardové škody, do vězení na pět let, který ze zdravotních důvodů nenastoupí, ukryje se v zahraničí a rád nechá propadnout kauci stanovenou k jeho majetkovým poměrům až nápadně nízkou a přitom pachatel nedbalostního činu je odsouzen na tři roky nepodmíněně.

Hypotéza 5 byla potvrzena. České právo nejen podle mého názoru, ale i podle názoru dotazovaných nevěnuje dostatečnou pozornost obětem trestných činů. Problémy začínají již v přípravném řízení, kdy jsou oběti několikrát vyslyšány k jedné a té samé věci. Často je opomíjen institut neodkladného a neopakovatelného úkonu. Výsledky provádí policejní orgán bez patřičné odborné kvalifikace, bez psychologa, sociálního

pedagoga apod., a následuje problém s postupem dle ustan. § 55, odst. 2 trestního řádu. Ten samý problém následuje u soudu. Opětovné předvolání k soudu, kam se většinou řádně dostavuje pouze oběť a svědci. Následuje opakované vyjádření soudních znalců k jedné a té samé věci a v neposlední řadě nekvalifikovanost, nebo absence praxe u soudců s projednávaným případem.

Velkým problémem je odškodnění oběti. Pachatelé jsou často bez práce, nebo záměrně zakrývají své majetkové poměry, aby nemohlo dojít k odškodnění oběti. Právo jim nedokáže zajistit vymahatelnost odškodnění. V případě odsouzení nedokáže stát zajistit práci pro odsouzeného a z této částky zajistit náhradu škody. V tomto bodě vidím velkou výzvu pro zákonodárce, kteří by mohli upravit legislativu tak, aby byla naplněna práva poškozeného a tím by mohlo dojít k obnovení víry v právo a spravedlnost.

Provedeným průzkumem se z větší části podařilo potvrdit stanovené hypotézy a cíl praktické části práce byl podle mého názoru splněn. Jsem si vědom, že průzkumný soubor byl velmi malý na zjištění přesných a spolehlivých dat o daném tématu a nelze ho brát za absolutní. Mohl by sloužit k utvoření obrazu o dané problematice pro výchovné pracovníky, pedagogy i sociální pedagogy při práci s pachateli, odsouzenými i oběťmi trestných činů, nebo jako námět pro širší a cílenější průzkum spojený s analýzou zmíněného prostředí.

Závěr

V úvodu diplomové práce jsem po studiu odborné literatury, vyhodnocení a shrnutí poznatků z vlastní praxe analyzoval problematiku tématu práce: „Právní odpovědnost a sankce, jejich účel a efektivnost v současné sociální realitě“ v teoretické části. Cílem teoretické části práce bylo ukázat na společenský problém efektivity ukládaných sankcí, které mají mít na jedné straně preventivní účinek, ale na druhé straně představují velkou ekonomickou zátěž pro společnost a nemají požadovanou efektivitu. Dílčím cílem bylo zamyšlení nad možností uplatňování alternativních trestů, které svojí povahou neničí po fyzické a psychické stránce osobu odsouzeného a nejsou ekonomickou zátěží pro společnost. Naopak by větší využívání těchto sankcí mělo přinášet společnosti užitek nejen ve vykonané práci odsouzených, ale i v možnostech zapojit alespoň část nezaměstnaných do funkcí koordinátorů a kontrolorů prací a v neposlední řadě by mělo znamenat možnost odškodnit oběti trestných činů.

Teoretická část práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. Každá kapitola reaguje na zvolené téma jak poznatky z odborných textů, tak osobními názory na daný problém. V této části práce vyhodnocuji mimo jiné i statistické údaje související s charakteristikou a intenzitou trestné činnosti navazující na transformační procesy ve společnosti. Tyto statistické údaje jsem převedl do 10 grafů a několika tabulek, doplňujících údaje k tématům.

Značná část práce je věnována trestu odnětí svobody a jeho efektivnosti, neboť to je podle mého názoru hlavním problémem současné justice. Otázka zda jsou ukládané sankce efektivní, je problém celospolečenský, který chápu jako selhání trestní politiky České republiky. Můj názor na řešení tohoto problému je rozebrán v další části věnované alternativním trestům.

Cílem praktické (empirické) části práce bylo zhodnocení aplikace práva v České republice, zjištění názoru dotazovaných na efektivitu určitého druhu sankce a výkon této sankce, vhodnost a četnost používání určitého druhu sankce. Dalším cílem bylo zjistit, zda je obětí trestných

činů věnována dostatečná pozornost a jsou spokojeni s procesem odškodnění. Splnění cílů spočívalo v provedení průzkumu u průzkumného (výběrového) souboru a předem stanovených hypotéz, které byly provedeným průzkumem potvrzeny nebo vyvráceny. Na závěr průzkumu bylo provedeno vyhodnocení a dílčí výsledky prezentovány v části nazvané Interpretace výsledků. Celkové zhodnocení všech částí průzkumu, potvrzení a vyvrácení hypotéz je uvedeno v části nazvané Závěrečné zhodnocení výsledků průzkumu.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem považuji vytyčené cíle práce za splněné. Jsem si vědom toho, že každá kapitola i každá dílčí část této práce by mohla být sama o sobě tématem jedné diplomové práce. V práci ale nešlo o detailní rozebrání každého problému, ale o pokus o přehledný popis několika problémů současného práva a justice v dnešní sociální realitě.

Praktickou využitelnost diplomové práce vidím v přehledném shrnutí problému, kterým by se mohli zabývat pracovníci státní správy i neziskových organizací. Za pracovníky státní správy považuji zejména pracovníky probační a mediační služby, kteří se zabývají pachateli trestných činů již v přípravném řízení. Mluvím hlavně o práci s pachateli, na které by se mohl vztahovat některý z alternativních trestů, a pracovnících, kteří se snaží o dohodu pachatele s obětí a pracují na odstranění škodlivých následků trestného činu a odškodnění oběti. V další fázi jde o práci s odsouzenými k alternativním trestům.

Nad některými částmi práce by se mohl zamyslet vychovatel, pedagog nebo sociální pedagog pracující s mládeží nebo i dospělými. Pro pracovníky neziskových organizací by data z práce mohla sloužit jako zdroj informací při práci s propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody, nebo pachateli odsouzenými k vykonání alternativních trestů, kteří využívají služeb azylových domů, či jiných sociálních zařízení. Nenamlouvám si, že by nějaký zákonodárce byl vůbec ochoten číst práci na toto nebo podobné téma. Pokud by to udělal, možná by stačilo, kdyby si z práce odnesl poznatky k ekonomické zátěži odsouzených k VTOS pro společnost a zamyslel se nad využitím lidského potenciálu zahálejícího v různých zařízeních vězeňského typu. Také zážitky

a zdravotní karty některých odsouzených by možná přesvědčily naše zákonodárce a představitele justice nejen o větším využívání alternativních trestů, ale zejména ke změně legislativy směrem k zajištění možného výkonu těchto alternativních trestů.

Resumé

Tato diplomová práce je zaměřena na přehledné popsání problémů souvisejících s ukládáním a efektivitou sankcí, problémů české justice na poli vymáhání práva a ukládání alternativních trestů. Ze sankcí se věnuje zejména výkonu trestu odnětí svobod a alternativním trestům, vše z pohledu současné sociální reality.

Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. V první je popsána transformace české společnosti, zejména ekonomická a politická, která ovlivnila kriminalitu.

Druhá kapitola je věnována odrazu transformačních procesů na charakteristiku a intenzitu trestné činnosti. V této části práce je využito statistických údajů od roku 1989 do roku 2006. Následuje stručná charakteristika druhů trestné činnosti.

Třetí kapitola vystihuje aplikaci trestního práva v současnosti. Zde je zmíněn vývoj trestního práva, druh sankcí, trestně právní odpovědnost, která je zaměřená na subjekt (pachatele) a jeho postavení v současném a novém trestním zákoně.

Čtvrtá kapitola nastiňuje problémy v současné české justici. Hlavní pozornost je věnována aplikaci trestního práva, výkonu trestu odnětí svobody a ukládání alternativních trestů.

Druhá, praktická (empirická) část práce, za použití metody řízeného rozhovoru, zjišťuje údaje od průzkumného (výběrového) souboru, který je rozdělen do tří skupin. Cílem průzkumu je zjistit názory souboru na připravené otázky a potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy. V závěru práce jsou vyhodnoceny výsledky průzkumu a stanovené cíle práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá transformací české společnosti, jejími ekonomickými a politickými změnami od roku 1989 do současnosti. Nezabývá se všemi aspekty této transformace, ale pouze těmi, které mají vliv na kriminalitu a odraz těchto procesů v charakteristice a intenzitě trestné činnosti. Přehledně popisuje problémy související s ukládáním a efektivitou sankcí, problémy české justice na poli vymáhání práva a ukládání alternativních trestů.

V oblasti sankcí je práce zaměřena zejména na problémy související s výkonem trestu odnětí svobody. Dalším typem sankcí, které jsou v práci rozebírány, jsou alternativní tresty, především problémy s jejich výkonem, efektivností a výběrovostí odsouzených, kterým jsou nebo kterým by měly být ukládány. V práci jsou porovnány sankce podle současné platné právní úpravy a právní normy, která bude účinná od 1.ledna 2010.

Klíčová slova

Kriminalita, transformace, trestný čin, trestná činnost, aplikace práva, sankce, efektivita sankcí, výkon trestu odnětí svobody, alternativní trest.

Annotation

My dissertation deals with the transformation of the Czech society, its economical and political changes from the year 1989 till now. It does not deal with all aspects of this transformation but only with them which have the influence on criminality and reflection of this processes and intensity of criminal activity. It lucidly describes problems connected with inflicting and efektivity of sanctions, problems of the Czech justice on the field of law exaction and imposing of alternative sentences.

In the field of sanctions the disertation is aimed mainly on problems connected with the execution of confinement. Next type of sanctions, that are described in the dissertation, are alternative sentences, after all problems with their execution, effektivity and selection of convicted persons, whom they are or should be imposed. In the dissertation are compared sanctions according the current legal amendmend and legal norm which would come in force from 1. January 2010.

Keywords

Criminality, transformation, criminal offence, criminal activity, law application, sanctions, sanctions effectivity, execution of confinement, alternative.

Seznam použité literatury

1. BORNÍK, M. *Drogy co bychom měli o nich vědět*. Praha: Tiskárna MV, 2001, 3 s. ISBN neuv.
2. KALOUSEK, J. *České státní právo*. Praha: Bursík a Kohout, 1892, ISBN neuv.
3. KRAUS, B. *Sociální pedagogika II*. Brno: IMS Brno, 2007.
4. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk prostředí výchova*. Brno: Paida, 2001, ISBN 80-7315-004-2.
5. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998, 43 s. ISBN 80-7178-226-2.
6. MITLÖHNER, M. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, ISBN 80-7041-414-6.
7. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008, 47 s. ISBN 978-80-7357-376-8.
8. NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, 271 s. ISBN neuv.
9. PELTRÁM, A. a kol. *Evropská integrace a Česká republika*. Praha: Grada, 2009, 27 s. ISBN 978-80-247-2849-0.
10. PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. 1. vyd. Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 1912, ISBN neuv.
11. SCHEINOST, M. a kol. *Výzkum ekonomické kriminality*. Praha: IKSP, 2004, ISBN neuv.

12. SOLNAŘ, V. *Systém československého trestního práva*. Praha: Academia, 1972, ISBN 21-049-79.
13. SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Orac, 2003, ISBN 80-86199-74-6.
14. VÁLKOVÁ, H., DÜNKEL, F. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992, 17 s. ISBN 80-85638-00-2.

SOUVISEJÍCÍ ZÁKONY

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a Mediační službě

Zákon č. 721/2009 Sb., trestní zákoník

PRAMENY

RENTZMANN, W., ROBERT, J.P. Citace z konference ředitelů Vězeňské správy. Strasbourg

Statistické ročenky GŘVS

Statistické ročenky PMSČR

Statistiky MSČR

Statistiky MVČR

Statistiky PČR

Statistiky GŘVS

www.ctk.cz

www.mschr.cz

www.mvcr.cz

www.pmschr.cz

www.vscr.cz

Seznam příloh:

1. Záznamový arch skupina I. první část
2. Záznamový arch skupina I. druhá část
3. Aktuální stav vězňů, zdroj: www.vscr.cz
4. Fotografie – vězeňské prostředí

ZÁZNAMOVÝ ARCH - SKUPINA I.

1 MUŽ	2 ŽENA	VEK DO 40 LET	VEK NAD 40 LET
SPYŠ 27%			

1. CO SI PŘEDSTAVUJETE POD POJMEM TRESTNÝ ČIN?

posud někdo poručí něco co odpovídá zákonu.
kari. krádež, mořda, podvod. deloz na stoum?
- nad 5000,-

2. CO SI PŘEDSTAVUJETE POD POJMEM SANKCE?

nějaký trest, uradi' pokuta, vězení,
vězení jaké - notnda, podmínka

3. BYLA NA VÁS NĚKDY NĚJAKÁ SANKCE APLIKOVÁNA?

(NE), v rodině pose' posala na dom. pristupit.
- nesná' nikdo, kdo by byl u jeho oželi' trestem
na tr. ožle

4. KDYBY JSTE SE ROZHODL SPÁCHAT TR. ČIN. JAKÁ SANKCE BY VÁS OD NĚJ ODRADILA?

- vedla spáchat nídavní trest. ožle
posud ano - vězení, trest smrti

5. POKUD BYJSTE SPÁCHAL TR. ČIN, JAKÉ SANKCE BYJSTE SE NEJVÍC OBÁVAL?

↳ TS. vězení, proč? notnda ožle, škda, notnda
ožle se ožle' práa, rodina, eskuda, škda ož
spolupřímí, poču nídavní,

6. MYSLÍTE SI, ŽE TRESTY JSOU DOSTAČUJÍCÍ?, ZDAJÍ SE VÁM VYSOKÉ NEBO NÍZKÉ?

rehabilitace nídavní, neká škda - nídavní mož' trest
- chce nídavní škda na nídavní trest. ožle,
- posud je potkorení dítě, mořda, unášením i
trest smrti nula ožle' nídavní v lomu.

7. MYSLÍTE SI, ŽE UKLÁDANÉ SANKCE JSOU EFEKTIVNÍ A PŮSOBÍ VÝCHOVNĚ NA PACHATELE?

myslí si ne, radina, předání poplastků
naučení se další k. činnosti, není to z domu
ne neurčí, pláče se - tělesně, bez práce.

8. CÍTÍTE NĚJAKÝ PROBLÉM V TR.P. SOUVISEJÍCÍ S OČTŘ A UKLÁDÁNÍM TRESTŮ?

KORUPCE? policie, soudci, politici
- sledují k. v. vlní peněz, ~~bez~~ poročídes,
ne et. morse. Součty se ~~tabulka~~ tabulka více
dlouho

9. VÍTE CO ZNAMENÁ ALTERNATIVNÍ TREST A ZNÁTE NĚJAKÝ?

- potřeba na řízení náhodou, podmíněná
- nepřímá činnost, pokuta

10. JAKÝ TREST JE EFEKTIVNĚJŠÍ? VTOS NEBO ALTERNATIVNÍ A PROČ?

- jak k. v., mášné činy - vězení, trest smrti, domácí
- doporní služby - nepřímá práce (ořp)
- pokud nabízí škola, podmíněně,

rozhodne se ~~získat~~ získat etylní práca,
korupce desora.

Stavy vězňů ve vazebních věznicích a věznicích Vězeňské služby ČR dne 11.2.2009

P. č.	Vazební věznice a věznice	OBVINĚNÍ								ODSOUZENÍ												Vězni celkem	Rozdíl k 6.2		
		Dospělí		Mladiství		Úhrnem obvinění		Celkem obvinění	Rozdíl k 6.2	S dohledem		S dozorem		S ostrahou		Se zvýšenou ostrahou		Mladiství		Úhrnem odsouzení				Celkem odsouzení	Rozdíl k 6.2
		M	Ž	M	Ž	M	Ž			M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž				
1	Bělušice					0	0	0	0			28		587						615	0	615	0	615	0
2	Brno	227	18	4	3	231	21	252	-1	44		341	8	104	2	12	1	3		504	11	515	4	767	3
3	Břeclav	14		1		15	0	15	2	68		2		90						160	0	160	5	175	7
4	České Budějovice	111	7			111	7	118	-2	1		164	3	12	1			2		179	4	183	8	301	6
5	Drahonice					0	0	0	0			290		1						291	0	291	18	291	18
6	Heřmanice					0	0	0	0			131		659						790	0	790	8	790	8
7	Horní Slavkov					0	0	0	0					870						870	0	870	-5	870	-5
8	Hradec Králové	184	11	15		199	11	210	-6	139	2	69	10	43	1	1		2		254	13	267	3	477	-3
9	Jiřice					0	0	0	0			55		490						545	0	545	9	545	9
10	Karviná					0	0	0	0	1		119		1		60				181	0	181	7	181	7
11	Kuřim					0	0	0	0			179		380						559	0	559	4	559	4
12	Kynšperk nad Ohří					0	0	0	0			611		163						774	0	774	13	774	13
13	Liberec	112	5	8		120	5	125	6	2		176	1	82		1		2		263	1	264	-3	389	3
14	Litoměřice	212	15	8		220	15	235	6		1	94	12	52	5	2		2		150	18	168	-30	403	-24
15	Mírov					0	0	0	0			8		35		327				370	0	370	0	370	0
16	Nové Sedlo					0	0	0	0			550		1						551	0	551	11	551	11
17	Odolov					0	0	0	0	45		284								329	0	329	-7	329	-7
18	Olomouc	113	12	3		116	12	128	-1	3		91	4	32		1				127	4	131	-10	259	-11
19	Opava					0	0	0	0		11	172	113		74		21	67		239	219	458	2	458	2
20	Oráčov					0	0	0	0			36		532						568	0	568	-5	568	-5
21	Ostrava	264	17	14		278	17	295	6	5		174	30	60	2	1		6		246	32	278	-11	573	-5
22	Ostrov	66	7	6		72	7	79	-1			997	6	14						1 011	6	1 017	-1	1 096	-2
23	Pardubice					0	0	0	0			477		212						689	0	689	5	689	5
24	Plzeň	152	14	2		154	14	168	6	19		35	4	994	1	12		1		1 061	5	1 066	7	1 234	13
25	Praha - Pankrác	364	36	2		366	36	402	9	28		270	24	242	7	4		2		546	31	577	-14	979	-5
26	Praha - Ruzyně	264	18	7		271	18	289	9	2	12	219	51	30	3	1		1		252	67	319	0	608	9
27	Příbram					0	0	0	0	27		52		902				1		982	0	982	3	982	3
28	Rýnovice					0	0	0	0			80		512						592	0	592	2	592	2
29	Stráž pod Ralskem					0	0	0	0			628		369						997	0	997	10	997	10
30	Světlá nad Sázavou					0	0	0	0		4		318		207			4		0	533	533	-3	533	-3
31	Teplice	93	7	2		95	7	102	-1			34	2	12	2	1	1	2		49	5	54	-2	156	-3
32	Valdice					0	0	0	0			24		340		741				1 105	0	1 105	-1	1 105	-1
33	Vinařice					0	0	0	0			55		1 059						1 114	0	1 114	1	1 114	1
34	Všehrady					0	0	0	0	127		305						70		502	0	502	14	502	14
35	Znojmo	10				10	0	10	0			195		9						204	0	204	6	214	6
	Úhrnem	2 186	167	72	3	2 258	170	2 428		511	30	6 945	586	8 889	305	1 164	23	160	5	17 669	949	18 618		21 046	
	Celkem	2 353		75		2 428		2 428	32	541		7 531		9 194		1 187		165		18 618		18 618	48	21 046	80
	Rozdíl k 6.2	32		0				32		1		53		-9		0		3				48		80	

Azerbajdžán, vězení, 20. století

Cely českých vězňů, 21. Století

Věznice Alcatraz
1934 - 1963

Ženská věznice, Arménie, 21. Století

